

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Výtvarné činnosti pro děti s odkladem povinné školní docházky
Art activities for children with postponement of compulsory school
attendance

Ludmila Bartoňová

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Fišerová, Ph. D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B SPG-VV (7506R028, 7504R235)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma „Výtvarné činnosti pro děti s odkladem povinné školní docházky“ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Neratovice 6.12. 2021

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na výtvarnou grafomotorickou činnost pro děti s odkladem povinné školní docházky, ve které se snažím o přetvoření pracovních listů ve výtvarně pojatou grafomotorickou činnost a kde má dítě možnost se seberealizovat a rozvíjet svou schopnost tvořivosti, představivosti a fantazie.

Cílem práce bylo vytvoření souboru výtvarně pojatých grafomotorických cvičení, kde se děti budou moci sebevyjádřit a tím se tak i zlepšil přístup dětí ke grafomotorickým cvičením. Po zadání celého souboru prací se mi dostalo kladných zpětných vazeb. Mezi metody výzkumného šetření patří pozorování, kazuistiky dětí a analýza dokumentace. Výzkumný vzorek tvoří pět dětí s odloženou školní docházkou a to z důvodu školní nezralosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Grafomotorika, tvořivost, výtvarné činnosti, odklad povinné školní docházky, školní zralost

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on art graphomotor activity for children with delayed school attendance, in which I try to transform worksheets into artistically constituted graphomotor activity and where the child has the opportunity to self-realize and develop its ability to create, form and fantasize.

The purpose of the work was to create a set of artistically constituted graphomotor exercises, where children would be able to express themselves and thus improve their approach to graphomotor exercises. After assigning the whole set of works, I received a positive feedback. Research methods include observation, case studies of children and analysis of documentation. The research sample consists of five children with delayed school attendance due to school immaturity.

KEYWORDS

Graphomotorics, creativity, art activities, delayed school attendance, school maturity

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část.....	8
1 Předškolní věk.....	8
1.1 Školní zralost a školní připravenost.....	9
1.1.1 Složky školní zralosti.....	10
1.1.2 Složky školní připravenosti.....	11
1.1.3 Diagnostika školní zralosti a připravenosti.....	11
1.1.4 Význam školy v životě dítěte.....	12
1.2 Odklad školní docházky.....	12
1.2.1 Opatření pro odstranění nepřipravenosti pro školní docházku.....	14
2 Grafomotorika.....	15
2.1 Podmínky pro úspěšné rozvíjení grafomotoriky.....	16
3 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání.....	17
3.1 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.....	17
3.2 Výtvarná výchova ve Školním vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání	18
3.3 Vývoj dětské kresby.....	19
3.3.1 Zákonitosti dětské kresby.....	20
Praktická část.....	22
4 Cíle výzkumného šetření.....	22
4.1 Výzkumný vzorek.....	22
5 Specifikace aktérů výzkumu.....	23
5.1 Josef.....	23

5.2	Antonín.....	24
5.3	Jan.....	25
5.4	František.....	26
5.5	Lucie.....	27
6	Metody výzkumného šetření.....	28
	Analýza grafomotorických činností a výtvarně pojatých grafomotorických činností.....	29
7	Grafomotorická cvičení z pracovního listu.....	29
7.1	Vlny na hladině.....	29
7.2	Prší, prší.....	30
8	Výtvarně pojatá grafomotorická činnost.....	31
8.1	Dary podzimu.....	31
8.2	Malované počasí.....	32
	Soubor výtvarně pojatých grafomotorických činností pro děti s odkladem povinné školní docházky.....	33
9	Analýza vybraných grafomotorických cvičení.....	33
9.1	Rybníky s vlnami na hladině.....	33
10	Výtvarně pojatá grafomotorická cvičení.....	34
10.1	Dary podzimu.....	35
10.1.1	Josef.....	39
10.1.2	Antonín.....	41
10.1.3	Jan.....	44
10.1.4	František.....	45
10.1.5	Lucie.....	47
10.2	Malované počasí.....	48
10.2.1	Josef.....	52

10.2.2	Antonín.....	54
10.2.3	Jan.....	56
10.2.4	František.....	58
10.2.5	Lucie	60
10.3	Podzimní vír.....	62
10.3.1	Josef.....	66
10.3.2	Antonín.....	67
10.3.3	Jan.....	69
10.3.4	František.....	70
10.3.5	Lucie	72
10.4	List do domu	74
10.4.1	Josef.....	77
10.4.2	Antonín.....	79
10.4.3	Jan.....	81
10.4.4	František.....	83
10.4.5	Lucie	85
	Diskuse.....	87
	Závěr	89
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	90

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu výtvarné činnosti pro děti s odkladem povinné školní docházky, kde se snažím přetvářet klasické grafomotorické pracovní listy ve výtvarnou činnost a kde má dítě možnost rozvíjet svou schopnost tvořivosti, představivosti a fantazie. Právě grafomotorika je u předškolních dětí velmi důležitá a děti mají velmi často k pracovním listům negativní vztah. Proto se zde snažím o tvůrčí pojetí těchto pracovních listů a o zlepšení přístupu dětí k dané práci.

Grafomotorika je velmi důležitá při nástupu do prvních tříd základních škol, jelikož patří mezi počáteční nácviky psaného písma a dítě se díky již naučeným návykům učí psát. Bohužel jak bylo již zmíněno, především méně motoricky zdatné děti k pracovním listům přistupují mnohdy kriticky a odmítavě, jelikož je pro ně práce nezáživná a také v ní vidí častý nezdár.

Cílem této bakalářské práce je vytvoření souboru výtvarně pojatých grafomotorických činností pro děti s odloženou školní docházkou, jelikož tyto děti mají nejčastěji problém právě v grafomotorice, jemné i hrubé motorice, nebo má dítě celkový opožděný vývoj.

V teoretické části práce se nachází tři kapitoly, kde bylo využito studijních materiálů a odborné literatury. V první kapitole se zabývám předškolním věkem, školní zralostí a připraveností a odkladem školní docházky. Druhá kapitola je věnována problematice grafomotoriky a třetí část se zabývá výtvarnou výchovou v předškolním vzdělávání, s tou souvisejícím Rámcovým vzdělávacím programem a Školním vzdělávacím programem a dále také vývojem dětské kresby.

V části praktické je prezentováno výzkumné šetření, které je zaměřeno na rozvoj tvořivosti dětí u grafomotorických činností. Výzkumný vzorek tvoří pět dětí, které mají odloženou školní docházku z důvodu školní nezralosti. Mezi metody výzkumného šetření patří pozorování, kazuistika dětí a analýza dokumentace.

Teoretická část

1 Předškolní věk

Pojem předškolní věk v nejobecnějším pojetí označuje období od narození po vstup na základní školu. Toto vymezení má však své nevýhody zejména pro popis jednotlivých vývojových změn v celém období. Užší vymezení tohoto pojmu označuje období, kdy dítě dochází do mateřské školy a rozvíjí tak své kognitivní, afektivní a psychomotorické schopnosti a dovednosti. (Langmeier, Krejčířová, 2013) Pro předškolní věk je docházka do mateřské školy klíčová, a to zejména pro proces socializace a enkulturace. V současné době se povinná školní docházka prodloužila z původních devíti let na deset, kdy poslední rok docházky do mateřské školy je povinný.

Dítě v předškolním věku prochází vývojem v oblasti kognitivní, emoční, socializační a v oblasti motoriky. Tento vývoj ovlivňuje řada faktorů, mezi které můžeme řadit rodinné prostředí, širší sociální prostředí, etnické prostředí a lokální prostředí. Na dítě má největší vliv zejména rodinné prostředí, a to zejména prostřednictvím různého způsobu výchovy. V rodině probíhá především primární socializace, kdy si dítě osvojuje základní schopnosti a dovednosti pro zapojení se do společnosti. Důležité je, aby z takového jedince byl vychován aktivní občan společnosti. (Kořátková, 2013)

Kognitivní vývoj v této době je typický svou vývojovou změnou kolem čtvrtého roku věku dítěte. Z vývojového senzomotorického stádia se dítě posouvá do předoperačního. V tomto stádiu je velmi důležitým procesem řeč dítěte a uvažování v pojmech. Jak symbolické. *I předoperační myšlení je stále ještě úzce vázáno na vlastní činnost dítěte a je v tomto smyslu egocentrické, antropomorfní, magické a artificialistické.* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 90 – 91). Egocentrické myšlení naznačuje, že dítě svou pozornost zaměřuje na uspokojování svých vlastních potřeb. Antropomorfní myšlení poté znamená, že dítě všechny objekty polidšťuje. Magické vyjadřuje schopnost dítěte měnit fakta podle vlastního přání. A artificialistické myšlení se projevuje zejména v momentech, kdy dítě označuje, že všechno se „dělá“. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Emoční vývoj a socializace je další velmi významnou oblastí změn v předškolním období. V tomto období si dítě osvojuje základy sociální kontroly, které jsou důležité pro vstup do výchovně vzdělávacího procesu na základní škole. Dítě pomalu začíná odkládat bezprostřední uspokojování potřeb, řízení dítěte je však stále z větší části vnější, skrze výchovu rodiči. V procesu socializace dochází ke třem základním vývojovým aspektům. Jedná se o vývoj sociální reaktivity, vývoj sociálních kontrol a osvojování sociálních rolí. Sociální reaktivita do sebe zahrnuje vytváření rozličných vztahů k nejbližším osobám. Vývoj sociálních kontrol znamená rozvíjení seberegulace. Dítě si také osvojuje sociální role, tedy očekávaný způsob chování v určité situaci. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Motorický vývoj dítěte se projevuje v pohybech končetin a celého těla. Motorika se dělí na motoriku hrubou, jemnou, motoriku mluvidel, motoriku očních pohybů a grafomotoriku (které je pro účely práce věnována samostatná kapitola). Motorika hrubá se vyznačuje pohyby končetin, kam spadá zejména chůze. V předškolním období se zlepšuje koordinace a objevuje se větší hbitost a elegance pohybů dítěte. Dítě je schopné běhat, chodit do schodů, a to bez držení. Dítě je obecně více zručné. Motorika jemná se projevuje pohyby ruky a prstů. Zručnost dítě nacvičuje skrze hru, a to zejména hru s pískem nebo kostkami. Tato oblast se také nejvíce rozvíjí díky vývoji dětské kresby (tomuto tématu je věnována samostatná kapitola). Motorika mluvidel se vztahuje ke schopnosti dítěte verbálně se vyjadřovat. Řeč už je složitější, věty jsou delší a náročnější. Dítě se více zajímá o poslušání pohádek a příběhů, které mají také významný vliv na rozvoj imaginace. U dítěte v předškolním věku se na počátku tohoto období mohou objevit vady řeči jako například dyslálie, které v průběhu tohoto vývojového stádia mizí. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.1 Školní zralost a školní připravenost

Školní zralost a školní připravenost významově vyjadřuje shodný stav. Oba pojmy jsou však pojímány rozdílně. Školní zralost je brána zejména z pohledu psychologického a zahrnuje také i biologickou stránku vývoje dítěte. Školní připravenost je brána z pohledu pedagogického, který klade důraz zejména na emocionální a sociální připravenost pro vstup do výchovně vzdělávacího procesu. (Dandová, Kropáčková, 2018)

Mezi faktory, které ovlivňují připravenost dítěte k zahájení povinné školní docházky, patří věk dítěte, pohlaví dítěte, dědičnost, zdravotní stav, fyzická zralost, úroveň motoriky a sebeobsluhy, úroveň jemné motoriky, zralost psychických procesů, lateralizace, zralost řeči, pracovní zralost, citová zralost, sociální zralost, podnětnost rodinného prostředí, výchovný styl rodičů, jejich očekávání, podnětnost předškolního vzdělávání v mateřské škole, požadavky základní školy a další. (Dandová, Kropáčková, 2018)

Školní zralost je *stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou a sociální způsobilost začít školní docházku*. (Dandová, Kropáčková, 2018, s. 13) Definice vyjadřuje stav vývoje, kdy si dítě osvojilo všechny důležité znalosti a návyky (např. sebeobslužné návyky) potřebné pro vstup do 1. třídy. Zároveň má dostatečně rozvinutou seberegulaci a je dostatečně motivované k podávání školních výkonů.

1.1.1 Složky školní zralosti

Mezi složky školní zralosti řadíme tělesnou (biologickou) zralost, kognitivní zralost a emoční, motivační a sociální zralost. Všechny tyto složky a jejich zdárný vývoj jsou nezbytnou součástí úspěšného startu školní docházky. (Dandová, Kropáčková, 2018)

Tělesná zralost označuje biologickou způsobilost. V předškolním věku dochází k změně tělesných proporcí, kdy dochází k protažení končetin, zúžení a zploštění trupu a zmenšení velikosti hlavy. Tělesnou zralost posuzuje pediatr a to zejména prostřednictvím posouzení výšky a váhy dítěte. (Žáčková, Jucovičová, 2005)

Kognitivní zralost znamená psychickou způsobilost. Dítě má dostatečně rozvinuté paměťové dovednosti a má určité základní znalosti týkající se okolního světa a fungování mezilidských vztahů. V této oblasti je důležitá schopnost dítěte se soustředit na vykonávaný úkol po delší dobu, než tomu bylo v rámci předškolního vzdělávání. (Žáčková, Jucovičová, 2005)

Emoční, motivační a sociální zralost zahrnuje oblast sebekontroly, seberegulace. Dítě musí být schopno odloučit se na určitý čas od svých rodičů a zaujímat sociální roli žáka, spolužáka či kamaráda v prostředí školy. Důležitá je silná motivace ke školnímu výkonu. Sociální zralost dítěte se projevuje zejména ve schopnosti skupinové a kooperativní práce, kdy dítě je schopné upozadit své bezprostřední potřeby, komunikovat

se spolužáky a učitele. Zároveň akceptuje autoritu učitele a respektuje pravidla, která byla vyučujícím nastavena a jsou jím vyžadována. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.1.2 Složky školní připravenosti

Mezi složky školní připravenosti patří praktická samostatnost, sociální informovanost, citová samostatnost, sociální samostatnost, komunikační dovednosti (výslovnost, gramatická správnost řeči, slovní zásoba, bezproblémová komunikace), lateralita ruky, koordinace ruky a oka, držení tužky, diferencované vnímání, logické a myšlenkové operace, záměrná pozornost, úmyslná paměť pro učení a pracovní chování. Z výčtu je jasné, že na školní připravenost se pohlíží zejména z pohledu pedagogického. Všechny tyto složky se navzájem ovlivňují a doplňují. (Dandová, Kropáčková, 2018)

1.1.3 Diagnostika školní zralosti a připravenosti

Diagnostiku školní zralosti vykonávají zejména pediatři, pracovníci pedagogicko-psychologické poradny a učitelky v mateřské škole. Diagnostika se provádí ve dvou etapách. První etapa je screening. Tu provádí lékař, v některých případech i učitelka v mateřské škole, a to zejména pomocí Jiráskova orientačního testu školní zralosti. V případě, že pediatr či učitelka zjistí, že v některé oblasti školní zralosti dítě nemá vyvinuté potřebné schopnosti nebo dovednosti, doporučí rodičům návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Mezi testy školní zralosti patří Filipínská míra, Kernův a Jiráskův orientační test školní zralosti. *Filipínská míra zjišťuje, zda ve fyzickém vývoji dítěte již došlo ke změně tělesných proporcí, konkrétně k protažení končetin.* (Dandová, Kropáčková, 2018, s. 17) Další diagnostickou metodou, která je hojně využívána, je Kernův (test základního výkonu) nebo Jiráskův orientační test. Jiráskův test je v podstatě modifikace Kernova testu školní zralosti. Jiráskův orientační test školní zralosti se skládá z kresby lidské postavy, napodobení psacího písma a obkreslení skupiny teček. Tyto testy však našly také své odpůrce, kteří vnímají tuto metodu jako velmi zjednodušující. *Kernův-Jiráskův test může být vhodný jako první síto. Ale konečná rozhodnutí ve sporných případech by mělo zahrnovat vždy podrobné psychologické vyšetření všech dílčích složek mentální výbavy jedince.* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 113)

1.1.4 Význam školy v životě dítěte

Vstup do školy je pro dítěte zátěžovou situací. Stresová zátěž na dítě v počátcích výchovně vzdělávacího procesu se silně projevuje, a proto je velmi důležité, aby dítě bylo na vstup do školy řádně připraveno jak po fyzické, tak psychické a kognitivní stránce. Škola je významným prostředím sekundární socializace dítěte. Tato instituce ve své činnosti navazuje na primární socializaci, která započala v prostředí rodiny skrze proces výchovy. Cílem této výchovně vzdělávací instituce je primárně předávání znalostí a dovedností. Mimo tento hlavní cíl by se měla škola soustředit na to, aby věřila v potenciál každého žáka, že je schopen dosáhnout dobrých výsledků a osvojit si dané kurikulum. Škola by se také měla snažit o vytváření vhodného klimatu, které je nezbytné pro utváření pospolitosti třídy a tím pádem celé školy. Škola tedy institucí, která předává znalosti a dovednosti, ale je to prostředí, ve kterém dítě stráví část svého života a je pro jeho budoucí uplatnění se ve společnosti klíčové.

Ve školním prostředí se objevuje motivace sociální, výkonová a poznávací. V rámci výkonové motivace se může v průběhu školní docházky vyvinout strachová forma – tedy snaha vyhnout se neúspěchu. Tento stav nastává v momentě, kdy rodiče na dítě kladou velké nároky a je neustále kritizováno. Škola a zejména citliví učitelé mohou těmto dětem pomoci se strachové formy zbavit skrze povzbuzování a snahu, aby každé dítě dosáhlo úspěchu. (Hrabal, Pavelková, 2011) K tomu také napomáhá formulace Standardů ve vzdělávání, kdy cílem této kurikulární reformy je, aby každý žák dosáhl funkčního minima. (Dvořák, 2012) Tato výchovně vzdělávací instituce má velkou sílu motivovat žáky k lepším výkonům, k navazování sociálních vztahů a k uspokojení poznávacích potřeb.

1.2 Odklad školní docházky

Na začátku školní docházky může dojít k možným problémům, které mohou zapříčinit odchod dítěte zpět do předškolního vzdělávání. Mezi takové problémy patří nesoustředěnost, neschopnost orientovat se v čase, neschopnost prostorové orientace, neschopnost samoobsluhy, problémy komunikační podstaty (zejména problémy s výslovností) aj. (Doudová, Kropáčková, 2018)

V případě, že v rámci diagnostiky školní zralosti a připravenosti se dojde k závěru, že dítě není po stránce tělesné, psychické či kognitivní zralé na vstup do školy, má rodič možnost písemně požádat v době zápisu o možný odklad školní docházky. Podle Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším a jiném vzdělávání (tedy zákon 561/2004 Sb.) je možný odklad pouze jednou z důvodu nutnosti nástupu dítěte nejpozději v osmi letech věku. Odklad školní docházky musí být úředně vystaven ze strany pedagogicko-psychologické poradny či pediatra nebo klinického psychologa. (Dandová, Kropáčková, 2018). Doporučení pro odklad školní docházky se vystavuje na základě komplexního psychologického vyšetření dítěte a po domluvě se samotnými rodiči. Důležitá je spolupráce mateřské školy a rodičů. *Rodiče by měli od svého dítěte vyžadovat znalost celého jména, adresu bydliště, jména rodičů a sourozenců, jejich zaměstnání.* (Kohoutek, 2006, s. 19) Právě tyto základní znalosti se zjišťují při přezkoušení, které je vykonáno na základě uznaného individuálního vzdělávacího plánu.

Odklad školní docházky však může být naprosto opodstatněný právě z výše zmíněných důvodů. V tomto případě odklad pomáhá dítěti s rozvojem v oblasti, která je nepřipravená na školní docházku. Taktní vedení učitelky mateřské školy může pomoci dítěti „dohnat“ schopnosti a dovednosti a umožnit tak zdárný vývoj dítěte tak, aby bylo schopné úspěšně nastoupit k plnění školní docházky. Cílem odkladu školní docházky je vytvořit takové podnětné prostředí, které napomáhá k úspěšnému vstupu do školy.

Existují dvě rizika, která se při odkladu školní docházky mohou objevit. Za prvé se jedná o předčasné zařazení dítěte do školního vzdělávání a následný návrat dítěte do předškolního vzdělávání. Za druhé se jedná o bezdůvodný odklad školní docházky ze strany rodiče. V případě, že je dítě zařazené předčasně do školní docházky, nezralost se může objevit v oblasti fyzické, psychické nebo citové. Fyzicky nezralé dítě se může cítit často unavené, tím zatěžuje svůj imunitní systém a propukají u něj časté nemoci. Poté se docházka zhoršuje a dítě je znevýhodněné vůči jeho vrstevníkům. Psychicky nezralé dítě je takové dítě, které není příliš motivováno k učení. Prostor školy je pro něj velmi stresující, proto se jeví jako neklidné, hravé a nesoustředěné. Citově nezralé dítě je silně fixováno na své rodiče, špatně snáší kompetitivní prostředí školy. *Mezi dětmi, které při nástupu do školy dosáhly šesti let, je 10 až 15 procent dětí pro školu nepřipravených, nezralých*

(nezpůsobilých) a mezi dětmi, které ještě šesti let nedosáhly, je asi 50 až 6 procent dětí pro školu nepřipravených, nezralých (nezpůsobilých). (Kohoutek, 2006, s. 4) Opačným trendem může být bezdůvodný odklad školní docházky, a to z důvodu, že se například rodiče mohou domnívat, že dítě, které má odklad dosáhne později lepších výsledků. V případě tohoto odkladu může nastat snížená motivace ke školní práci ze strany dítěte, dítě se může ve škole nudit, protože vše snadněji zvládá než jeho spolužáci.

1.2.1 Opatření pro odstranění nepřipravenosti pro školní docházku

Na opatřeních se podílejí jednak pedagogicko-psychologické poradny s komplexními programy, které jsou zaměřeny na rozvíjení jemné motoriky, logopedická cvičení nebo nácvik samostatnosti. Nejlepší varianta je, pokud na těchto komplexních programech má spolupráci mateřská škola a aktivně komunikuje se školským poradenským zařízením.

Mezi konkrétní opatření patří například *seskupování předmětů podle množství, barvy, velikosti, účelu, skládání a rozkládání celků (obrázků, stavebnic, skládanek, vět, vyprávění aj. Zejména však rozvoj grafomotoriky a jemné motorické koordinace (zacházení s tužkou, nůžkami) a vizuální koordinace (kreslení, omalovánky a domalovánky).* (Kohoutek, 2006, s 13) Aktivita na rozvoj dítěte by se měly odehrávat jednak v pedagogicko-psychologické poradně, ale také v mateřské škole. Většinou jsou tyto děti seskupovány do jedné třídy, kde je výrazně nižší počet dětí, které mají speciální vzdělávací potřeby. Dochází tak k individuálnímu přístupu, který je klíčový pro úspěšný rozvoj těchto dětí. Existuje však také přístup, kdy dítě není umístěno do třídy v mateřské škole, ale je zařazeno do vyrovnávacích tříd na škole základní. V takové třídě se nachází maximálně patnáct žáků na jednoho učitele. I zde je větší míra a možnost individuálního přístupu. (Kohoutek, 2006)

2 Grafomotorika

Grafomotorika je významnou součástí motorických dovedností dítěte. *Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. V průběhu kreslení a psaní dítě vykonává určitý pohyb rukou a pomocí grafického nástroje vytváří stopu, která je výsledkem probíhajících psychomotorických procesů.* (Tilešová a kol., 2015, s. 18)

Grafomotorika se vztahuje tedy k psací či kreslicí činnosti. Je nezbytnou součástí pro rozvoj intelektových dovedností dítěte, ačkoliv se jedná o pohybovou aktivitu. Vývoj grafomotoriky souvisí s komplexním vývojem dítěte. Ačkoliv ve vývoji můžeme pozorovat u každého dítěte individuality, jsou zde neměnné fyziologické zákony, které udávají tomuto vývoji konkrétní podobu. Díky tomu můžeme pozorovat shodné znaky u dětí stejného věku v oblasti psaní či kresby. I v oblasti grafomotoriky se mohou objevit u dítěte problémy. Zejména se jedná o nácvik psaní – tedy napodobování tvarů písmen, neplynulost tlaku při psaní, rytí do podložky, snížená rychlost, vysoká chybovost aj. Tyto problémy souvisí se špatnou koordinací *pohybů těla a artikulačních orgánů.* (Tilešová a kol., 2015, s. 19) Při obtížích s grafomotorickou činností se dítě nadměrně vyčerpává samotným psaní a chybovost se tím pádem zvyšuje. (Bednářová, Šmardová, 2015)

Grafomotorické činnosti mají svá neměnná pravidla, která pokud jsou dodržována, dochází ke správnému vývoji dítěte v této oblasti. Mezi tato pravidla se řadí správná poloha při sezení (pokud činnost provádíme u stolečků), správný úchop grafického materiálu (který brání bolestem dlaně a prstů), vhodný výběr formátu a grafického materiálu. Pro zdárný tělesný vývoj dítěte je nutný správný nácvik sedu při grafomotorických činnostech. Dítě by mělo sedět tak, že se nehrbí, sedí na celé židli (nikoliv pouze na její části), chodila celou ploskou na zemi, kolena v pravém úhlu a trup s mírným předklonem dopředu. Správné sezení však pro zdárný rozvoj nestačí a je třeba děti poučit o správném úchopu pera (tužky, štětce aj.) Pero by mělo být drženo nekřečovitě a důležitý je pinzetový úchop. Je také dobré začlenit uvolňovací cviky ruky a zápěstí pro snížení svalového napětí. (Tilešová a kol., 2015)

Vliv na grafomotoriku má *mentální vyspělost dítěte, zrakové a prostorové vnímání, lateralita, paměť, pozornost a úroveň jemné a hrubé motoriky.* (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 13) Všechny tyto aspekty jsou úzce provázané se zmiňovanou školní

připraveností. V případě, že dítě není vyzrálé, objeví se rozsáhlé problémy při nácvičku psaní a poté i při psaní jako takovém.

2.1 Podmínky pro úspěšné rozvíjení grafomotoriky

Grafomotorika jako motorická činnost musí mít vhodné podmínky pro rozvoj u dítěte. Mezi takové podmínky patří zejména správný přístup ze strany učitelky/učitele. Vyučující musí vybírat aktivity, které jsou přiměřené věku, individuálním zvláštnostem žáka, jeho schopnostem a dovednostem. Dále také přiměřené z hlediska obsahu, rozsahu, tématu a délkou celého cvičení či nácvičku psaní. Dále by vyučující měl brát v potaz didaktickou zásadu zvyšování náročnosti jednotlivých cvičení. Zprvu by dítě mělo vykonávat grafomotorická cvičení, která jsou na nižší úrovni náročnosti a postupně pak zvyšovat tuto náročnost, až se dítě přiblíží co nejvíce k samotnému napodobování písmen. Důležitá je u každé výchovně vzdělávací činnosti motivace a návaznost na vstupní znalosti žáka. V tomto ohledu může vyučující navazovat na zkušenosti či zážitky žáků a tím zvyšovat motivaci. Vše provádí formou hry, která je jednou ze základních činností, které dítě v tomto věku vykonává. Učitel/učitelka může zvolit také experiment s materiály nebo navození motivace novostí grafomotorické činnosti. Důležité je zajistit atmosféru pro cvičení tak, že děti nevnímají tyto aktivity jako dril, ale jako užitečnou činnost, která má úzkou návaznost na činnosti, které se provádějí v rámci základního vzdělávání (tedy samotná gramotnost). S tím také souvisí povzbuzování a chválení za jakýkoliv pokrok, který je u dítěte patrný. Nezbytné je, aby vyučující pochvalu komentoval – za co je pochvala, co přesně dítě udělalo správně, jak postoupilo. Zpětná vazba, i u dětí předškolního věku, je velmi důležitá. Díky ní se dítě může ve svých schopnostech a dovednostech posunout daleko efektivněji, než bez ní. (Doležalová, 2010)

3 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání

Výtvarná výchova je nedílnou součástí předškolního vzdělávání. Díky této výchově dochází k rozvoji kreativního smýšlení, které je diametrálně odlišné od myšlení ryze racionálního. Na výtvarnou výchovu v předškolním vzdělávání navazuje vzdělávání základní, které znalosti a dovednosti využívá nejen ve výtvarné výchově jako předmětu na základní škole, ale také například při psaní nebo řešení komplexních výukových problémů či situací. Učitelka mateřské školy by se v rámci výtvarných činností neměla omezovat na prostý nácvik a rozvoj jemné motoriky, ale také na předání základních kulturních hodnot a norem, které jsou potřebné pro zdárnou socializaci dítěte. Nezbytnou součástí výtvarných činností již v předškolním věku je dialog mezi učitelem a dítětem a mezi dětmi navzájem. Dochází tak k poskytování důležité zpětné vazby, která napomáhá dítěti k rozvoji jeho schopností a dovedností.

Termín výtvarná výchova je mimořádně výstižný. Skrývají se pod ním dva různé procesy, které probíhají současně a jsou vzájemně neoddělitelné – výchovné působení a výtvarné vzdělávání. (Roeselová, Piřhová, 2001, s. 10) Jedná se tedy o cílevědomé ovlivňování složek osobnosti dítěte a vytváření podnětného prostředí, které napomáhá získávání znalostí a dovedností ve výtvarné oblasti. Díky těmto činnostem dochází zároveň k enkulturaci dítěte, kdy si dítě osvojuje kulturní normy a zákonitosti typické pro určité společenské uspořádání.

3.1 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program je kurikulární dokument, který vznikl v rámci kurikulární reformy. Kurikulární reforma s sebou přinesla dvouúrovňovou tvorbu kurikula a také důraz na klíčové kompetence. V současné době se jedná o úroveň národní (Národní program rozvoje vzdělávání, Rámcový vzdělávací program) a úroveň školní (Školní vzdělávací program). Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) vychází z Národního programu rozvoje vzdělávání a je důležitým dokumentem pro tvorbu Školního vzdělávacího programu, který si každá škola vytváří sama. Mezi základní cíle předškolního vzdělávání podle RVP patří: *rozvíjení dítěte, jeho učení a poznávání, osvojení základů hodnot, na*

nichž je založena naše společnost, získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí. (RVP) Právě na tyto cíle navazuje výuka výtvarná výchova v předškolním vzdělávání. Jednak rozvíjí zvědavost a schopnost učit se nové techniky, činnosti a znalosti. Také se snaží dětem předat kulturní tradice, normy a postoje, které jsou důležité pro chápání soudobé společnosti a jejího kulturního zakotvení. Také podporuje samostatnost a schopnost projevit svou osobnost a své uvažování skrze výtvarnou činnost (pokud jsou výtvarné činnosti vhodně uskutečňovány).

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí. Mezi tyto oblasti patří: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. (RVP) Výtvarná výchova se svými výtvarnými činnostmi prochází průřezově (zde nejsou na mysli průřezová témata) všemi oblastmi. Dokáže tak naplnit většinu témat, které mají být dětem předána a napomáhá tak naplňování očekávaných výstupů stanovenými tímto kurikulárním dokumentem.

3.2 Výtvarná výchova ve Školním vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je kurikulárním dokumentem, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu a musí být s ním v souladu. Každá škola v rámci podpory samostatnosti má povinnost tento dokument sestavovat sama.

Pro účely této práce byl vybrán školní vzdělávací program mateřské školy s výtvarně dramatickým zaměřením. Mezi hlavní cíle ŠVP patří: *vytvořit dítěti takové prostředí a podmínky, aby dosáhlo své očekávané úrovně, umožnit optimální rozvoj osobnosti dítěte na základě prožitku, podporovat rozvoj samostatnosti v oblasti komunikačních dovedností a vychovávat a vzdělávat děti se specifickými vzdělávacími potřebami, děti nadané a mimořádně nadané.* (ŠVP) Stejně jako u RVP i zde výtvarná výchova pomáhá naplňovat cíle, které jsou stanovené v tomto ŠVP. V doprovodu s dalšími činnostmi (např. pohybovými, hudebními, dramatickými) vytváří optimální prostředí pro rozvoj dítěte ve všech důležitých oblastech. Z ŠVP se poté vytváří integrované bloky a tematické plány. Integrované bloky navazují na jednotlivé měsíce v roce a tematické plány podrobněji rozpracovávají tyto bloky do užších tematických celků.

3.3 Vývoj dětské kresby

Dětská kresba úzce souvisí s grafomotorickými schopnostmi dítěte a také s vizuomotorickou koordinací. Kromě těchto aspektů je také důležité vnímání, které se rozvíjí zejména pod vlivem výchovného působení dítěte. Dětská kresba je jednou ze základních forem vyjádření a komunikace dítěte se světem. Dítě se snaží skrze kresbu nejdříve hrát, později se k tomuto pojetí přidává i pojetí kresby jako prostředku sebevyjádření s pokusy pochopit okolní svět. Vývoj dětské kresby má svou paralelu s vývojem řečových dovedností. U řeči dítě opakuje hlásky, slabiky a později skládá slova. Tyto slova pak tvoří celé věty a nakonec souvětí. Stejně tak je tomu i u kresby. Od opakujícího se čárání se dítě dostává k zobrazování jemu známých objektů či osob a toto znázorňování se postupem jeho vývoje zlepšuje a zdokonaluje. Rozdíly však mezi vývojem řeči a vývojem kresby mohou nastat. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Vývoj dětské kresby má svá neměnná stádia, a to díky podobnému fyziologickému vývoji dítěte, ve kterém můžeme spatřovat taktéž stejné zákonitosti u dětí podobného věku. V raných fázích dětské kresby má dítě radost z toho, že tužka, fix či jiný materiál zanechává výtvarnou stopu. Dítě má radost z pohybu rukou a z barevného výsledku jeho činnosti. Do 4. roku věku dítěte se jedná o období čáranic. Čáranice můžeme označit za motorickou hru, kdy si dítě prostřednictvím hraní zlepšuje schopnost jemné motoriky. Jedná se o přípravné období, kdy dítě vytváří na papíru shluky čar. Lidský mozek se v této době připravuje na pozdější správný úchop výtvarného materiálu a přesnější a hbitější pohyby po papíře. Výsledné čáranice dítě pojmenovává dodatečně, zejména pod vlivem okolí. V prvotní fázi čáranic dítě kreslí po papíře svižnou rychlostí s dopomocí pohybu celého ramenního kloubu. Postupem času se zapojuje do pohybu i kloub zápěstí a lokte. Čáranice se zpřesňují a kolem třetího roku věku dítěte se objevují tvary jako kruh nebo nepravidelný ovál. Dítě je také schopno nakreslit svislou nebo vodorovnou čáru. (Valenta, Krejčířová, 1997)

Kolem čtvrtého až pátého roku věku dítěte se objevuje stádium linií nebo taktéž nazývané jako stádium prvotního obrysu. V tomto stádiu převažuje znázornění lidské postavy, ale objevují se i předměty, kterými je dítě obklopeno (domy, auta, zvířata aj.). V rámci kresby lidské postavy se objevuje zjednodušené znázornění, které je nazýváno

jako hlavonožec. Jedná se znázornění lidské postavy, kdy hlava v tomto znázornění dominuje. Z ní poté přímo vedou ruce, nohy či vlasy člověka. Trup u takového znázornění chybí. Jedná se o znázornění, které vyplývá z dominantní části lidské postavy, která je pro dítě v tomto věku klíčová. Hlavonožec se mnohdy však může u dítěte objevit i dříve než ve čtyřech letech. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Další stádium, které se vymezuje pátým až sedmým rokem věku dítěte je stádium lineárního náčrtu. Dochází k výraznému posunu v kresbě lidské postavy. Kolem pátého roku dítě začíná znázorňovat trup, končetiny dítě většinou kreslí jednodimenzinálně (tedy za použití jedné čáry). Je ovšem jasné, že i v této oblasti jsou individuální rozdíly mezi dětmi, tudíž toto rozdělení je pouze orientační. Kolem šestého roku věku se objevuje již kresba dvoudimenzionální – končetiny jsou nakresleny dvojitou čarou a nakreslená postava je více přesná, co do proporcí, tak do znázorněných detailů. Dítě v tomto období kreslí postavu se všemi důležitými částmi – hlava, trup, ruce. Ruce jsou znázorněny většinou do stran či vzhůru. Objevuje se i variabilita znázorněného pohlaví, kdy dítě rozlišuje kresbu chlapců či dívek (žen či mužů). V sedmém roku se postava nadále zpřesňuje a objevuje se i nakreslený krk u lidské postavy. Celá postava je propracovanější, daleko přesnější s detaily (jako jsou například vlasy nebo oblečení). Končetiny jsou umístěny blíže k trupu. Kolem osmého roku se objevuje náznak kresby z profilu, kdy se tvary postavy zaoblují. V devíti letech se objevuje již lepší znázornění profilu a objevují se rozdíly v kresbě u dívek a u chlapců. Kolem devátého a jedenáctého roku se v rámci kresby lidské postavy objevuje stínování a lepší pojetí perspektivy v kresbě. (Bednářová, Šmardová, 2021)

3.3.1 Zákonitosti dětské kresby

Jak již bylo zmíněno v dětské kresbě, stejně jako v psychickém i fyzickém vývoji, můžeme pozorovat jisté zákonitosti, které jsou neměnné. Mezi tyto zákonitosti patří R-princip (princip pravého úhlu), grafický automatismus, grafoidismus, rytmus či opakování, symetrie, transparence, deformace, překrývání, ustálená barevnost, střídání pozorovacích hledisek či výtvarné vyprávění. (Uždil, 1980)

R- princip, také nazýván jako princip pravého úhlu je zákonitost, která se projevuje tak, že dítě nakreslí například část nějakého objektu kolmo vůči objektu jinému. Příkladem tohoto principu je například komín, který je nakreslen kolmo vůči střeše, na které se

nachází. Mezi další zákonitost patří grafický automatismus, kdy dítě mechanicky opakuje určité prvky na kresbě. Příkladem může být nakreslená tráva krátkými, po sobě se opakujícími čarami. Jako grafoidismus se označuje zákonitost, která se projevuje nakláněním celé kresby ve směru psaného písma. V rámci kresby dítěte můžeme také pozorovat rytmus či opakování, které vychází například v uvědomění symetrie některých prvků, jako například vlastní postavy. Další zákonitostí je transparence. Jedná se o způsob kresby, kdy se dítě soustředí na pro něj důležité prvky, které chce namalovat a řeší tento problém průhledností věcí, které ve skutečnosti průhledné nejsou. Příkladem může být namalovaný dům, kde jsou vidět pokoje i objekty skrze zdi tohoto domu. Jako deformace se označuje určitý nepoměr v proporcích a to zejména při kresbě lidské postavy. Některé části mohou být zvětšeny, některé zmenšeny. Dítě také využívá principu překrývání, kdy přes sebe překrývá určité předměty, objekty (např. namalovaný klobouk, který překrývá již namalovanou hlavu). V oblasti barevnosti se může vyskytnout takzvaná ustálená barevnost, kdy dítě volí při kresbě barvy objektů stejně, jako je tomu ve skutečnosti. Někdy se však může také objevit barevná nadsázka, kdy dítě volí barvy, které neodpovídají skutečnosti, ale volba je originální. Kromě barev, které mají silnou schopnost vyprávět, se objevuje výtvarné vyprávění. Jedná se o namalování příběhu, který je velmi komplexní. Dospělý jedinec nemusí hned na první pohled chápat, o jaký příběh se jedná. Tato zobrazení jsou důležitá s komentářem samotného dítěte. Jednou z výrazných výtvarných zákonitostí je střídání pozorovacích hledisek. Dítě je schopno nakreslit předmět jednak z přední části a zároveň i z profilu. Příkladem může být nakreslený dům, který je zobrazen zepředu a příjezdová cesta je nakreslena ze shora. (Uždil, 1980)

Praktická část

4 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření této bakalářské práce je vytvoření souboru výtvarně pojatých grafomotorických činností pro děti s odkladem povinné školní docházky. Velmi významné pro tuto práci bylo zjištění, jak vypadají grafomotorická cvičení určená pro rozvoj grafomotoriky u dětí předškolního věku. Pro účely této práce byl vybrán jako výzkumný design případové studie, která se zaměřuje na výzkum ve třídě s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které mají odloženou školní docházku.

4.1 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří děti, které mají odloženou školní docházku z důvodu školní nezralosti. Hlavní podmínkou výběru výzkumného vzorku byla odložená školní docházka u dětí a také to, že sama v této třídě učím a jsem schopna z dlouhodobého hlediska posoudit jejich vývoj v oblasti grafomotorických dovedností. Celý výzkum probíhal se souhlasem vedení školky a také samotných rodičů. Všechna jména dětí, která se výzkumu zúčastnila, jsou pozměněna z důvodu ochrany osobních údajů jednotlivých dětí.

Mateřská školka, na které byl výzkum proveden, je institucí, která má profilaci výtvarně-dramatickou. Do výuky dětí předškolního věku jsou zvláště pečlivě vybírány výtvarně-dramatické činnosti pro aktivizaci potencialit každého dítěte. V této mateřské školce se nachází pět tříd, z toho jedna třída je malotřídka určená pro děti s odkladem školní docházky nebo děti s odlišným mateřským jazykem. V této třídě se dbá na zvýšený individuální přístup, který umožňuje lepší rozvoj těchto dětí, aby byly připraveny na vstup do výchovně-vzdělávacího procesu na základní škole. Pro podporu individuálního přístupu je malotřídka vybavena nejmodernějšími vzdělávacími pomůckami (např. interaktivní tabule, počítač, speciální didaktické pomůcky aj.). V této třídě působím jako třídní učitelka a mám k dispozici asistentku pedagoga. Důraz se klade na spolupráci s rodiči, kteří se významnou měrou podílejí na úspěšnosti přípravy na školní docházku. Pro účely tohoto výzkumu byly vybrány všechny děti v této malotřídce.

5 Specifikace aktérů výzkumu

Ve vybrané malotřídce se nachází pět dětí s odloženou školní docházkou. Pro účely specifikace byly vybrány vzdělávací oblasti v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Na základě těchto oblastí byla vytvořena anamnéza každého z dětí. Tato anamnéza je důležitá pro pozdější porovnání výsledků činnosti.

5.1 Josef

Josefovi je v době výzkumu šest let a šest měsíců. Dochází pravidelně do pedagogicko-psychologické poradny. Rodiče aktivně spolupracují s mateřskou školou a pedagogicko-psychologickou poradnou. Josef se zajímá o sportovní aktivity a v činnostech, které vykonáváme v rámci výuky je pasivní. Objevují se ztížené podmínky pro motivaci. U Josefa se objevuje nízká úroveň grafomotoriky – zejména nápodoba kličky a grafické předlohy.

Dítě a jeho tělo – chlapec má osvojené základní hygienické návyky, sebeobsluhu a pracovní úkony. Při práci je mnohdy znužený, vždy se snažím ho motivovat (zejména zajímavostí činnosti, návaznost na jeho zájmy), mnohdy neúspěšně. Hlavní potíže u Josefa: jemná a hrubá motorika neodpovídá požadavkům vývojové fáze dítěte. Má problémy s úchopem výtvarných materiálů, špatné návyky sezení, neobratnost, neohrabanost při motorických činnostech, časté odmlouvání. Úchop psacího náčiní je nevýhodné, zápěstí je tuhé, objevuje se zvýšené svalové napětí. Vedení čar není plynulé. Vizuomotorická koordinace je prozatím oslabená, zpracovávání figurální kresby vývojově zaostává. Tento problém souvisí s nezralou grafomotorikou. V průběhu docházky do malotřídky se však jemná a hrubá motorika zlepšila.

Dítě a jeho psychika – tato oblast se zaměřuje na jazyk a řeč. U Josefa se projevují obtíže v orientaci v čase a prostoru, jeho komunikační dovednosti odpovídají vývojové fázi dítěte. Psychomotorický vývoj je v normě. V oblasti sluchového vnímání rozloží slova na slabiky a jejich počet určí správně.

Dítě a ten druhý – Josef měl obtíže v počáteční docházce do mateřské školy s adaptací na nové prostředí. V průběhu docházky obtíže ustály, začlenil se do kolektivu. Kooperace s ostatními dětmi je problematická, často dochází ke konfliktům.

Dítě a společnost – Chlapec má obtíže s dodržováním pravidel, která jsou nastavena ve třídě pro dobré fungování kolektivu. Nechápe význam důležitosti těchto pravidel, ani po častém zopakování.

Dítě a svět – Josef v této oblasti má potíže s pochopením šetrného zacházení s materiály a šetrným chováním k přírodě.

5.2 Antonín

Antonínovi v době výzkumu je šest let a pět měsíců. Nedochozí pravidelně do pedagogicko-psychologické poradny. Rozhodnutí o odložení školní docházky bylo podloženo lékařským vyšetřením. V rámci vyšetření bylo zároveň doporučeno, aby chlapec docházel do přípravné třídy při základní škole. Rodiče se rozhodli pro odklad školní docházky, kdy dítě dochází do malotřídky, která je určena pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Antonín nemá vyhraněné zájmy. Chybí mu základní návyky slušného chování. Jeho chování se vyznačuje vysokou mírou stydlivosti. Objevují se obtíže v oblasti motivace, kdy nespolupracuje s vyučujícím.

Dítě a jeho tělo – Chlapec má osvojené základní hygienické návyky, sebeobsluhu, ale pracovní návyky jsou slabší. Chlapec po sobě neuklízí, nestará se o svoje věci, ani po opakovaném upozornování. Úroveň jemné a hrubé motoriky hrubě neodpovídá vývojovému stupni, ve kterém se chlapec nachází. V oblasti hrubé motoriky je chlapec neobratný (zejména při cvičení), má sklony k úrazům. V oblasti jemné motoriky je patrné zvýšené svalové napětí při grafomotorických či výtvarných činnostech. Chlapec má špatné držení těla, špatný úchop pera a neschopnost zkoordinovat dech v klidových činnostech (zadržování dechu), tím pádem dochází ke špatnému okysličování těla.

Dítě a jeho psychika – Antonín je velmi nesoustředěný při nejrůznějších činnostech. Jeho soustředěnost je mnohdy roztržštěná, ADHD u něj nebylo zjištěno. V oblasti komunikačních dovedností není jeho vývoj v normě. Často s vyučujícím nekomunikuje a odmítá především komunikovat s dospělými. Nenachází se u něj zjištěná narušená komunikační schopnost, má však obtíže ve skládání vět (věty nejsou smysluplné).

Dítě a ten druhý – Chlapec aktivně nespolupracuje s ostatními dětmi. Má nechuť účastnit se skupinových činností, které vyžadují kooperativní přístup. Jeho chování se vyznačuje častým lhaním, zapíráním či zkreslením reality.

Dítě a společnost – Antonín nechápe důležitost nastavených pravidel ve třídě. Zároveň je také často porušuje, a to i po bezprostředním upozornění na dané pravidlo, které je ve třídě nastaveno.

Dítě a svět – Projevuje naprostý nezájem o přírodu a její ochranu. Nechápe význam pravidel pro ochranu okolní krajiny a celé přírody.

5.3 Jan

Janovi je v době výzkumu sedm let a sedm měsíců. Dochází pravidelně do pedagogicko-psychologické poradny a zároveň navštěvuje logopedii. Prodělal salmonelózu, se kterou se léčil dva měsíce. Rodiče aktivně spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou, mateřskou školou a také dochází s chlapcem na zmíněnou logopedii. Nemá problémy v oblasti motivace. Mezi jeho nejsilnější zájmy patří počítačové hry, kdy tento koníček začleňuje do svých fantazijních představ.

Dítě a jeho tělo – Chlapec má osvojené základní hygienické návyky, návyky sebeobsluhy a pracovní návyky. Má poruchu zraku, kdy pouze občasně nosí brýle. Úroveň jemné a hrubé motoriky hrubě neodpovídají vývojovému stupni, ve kterém se chlapec nachází. Problémy v hrubé motorice se projevují zejména v oblasti koordinace jednotlivých tělesných částí, kdy pohyby jsou v naprostém nesouladu (zejména při cvičení). V oblasti jemné motoriky se objevují problémy zejména v křečovitém úchopu psací potřeby, patrné je zvýšené svalové napětí, během těchto činností. V průběhu činnosti dochází k bolestem ruky, pro nápravu jsou začleněny uvolňovací cviky ruky. V oblasti grafomotorických činností se projevuje zvýšené svalové napětí taktéž, zejména zvýšeným tlakem na podložku a nepřesností čar.

Dítě a jeho psychika – Jan má narušenou komunikační schopnost. Byla u něj diagnostikována dyslálie gravis a nezralá zraková a sluchová percepce. Z tohoto důvodu s rodiči navštěvuje logopedii. Objevuje se snaha o soustředěnost, délka je však zkrácená.

Velmi často se stává, že zadání práce modifikuje a začleňuje prvky počítačových her do činností.

Dítě a ten druhý – Jan nemá obtíže v oblasti spolupráce s ostatními dětmi po většinu času. Občas se objeví agresivní chování, které je namířeno na vybrané spolužáky. S vyučujícím spolupracuje bez větších obtíží.

Dítě a společnost – Chlapec nemá problémy v oblasti dodržování pravidel. Chápe důležitost pravidel a v případě porušení chápe, že přijde postih.

Dítě a svět – Jan chápe důležitost ochrany životního prostředí, aktivně se zapojuje do diskusí na toto téma.

5.4 František

V době výzkumu je Františkovi šest let a sedm měsíců. Dochází pravidelně do pedagogicko-psychologické poradny. Nemá žádné výrazné potíže, odklad školní docházky byl doporučen na základě úmrtí v rodině. Podléhá konformnímu chování, v oblasti motivace nejsou výrazné problémy. Projevu zájem o svět, který ho obklopuje, je zvědavý.

Dítě a jeho tělo – František má osvojené základní hygienické návyky, návyky sebeobsluhy a pracovní návyky. Vývoj jemné a hrubé motoriky se díky docházce do malotřídky výrazně zlepšil. V oblasti hrubé motoriky nemají výraznější problémy. Ani v oblasti jemné motoriky nejsou pozorovány obtíže.

Dítě a jeho psychika – V oblasti komunikace František nemá obtíže. Aktivně komunikuje se spolužáky a vyučujícím. Rád sděluje své zážitky, je všímavý. V oblasti reakce na podněty je citlivější, což může souviset s aktuální rodinnou situací.

Dítě a ten druhý – Aktivně spolupracuje s ostatními dětmi s vyučujícím. Rodina je významným vzorem pro Františka i v oblasti aktivní spolupráce s mateřskou školou.

Dítě a společnost – František chápe význam pravidel nastavených ve třídě a všechna pravidla dodržuje. Má pozitivní vliv na dodržování pravidel u spolužáků.

Dítě a svět – Chápe význam ochrany přírody, aktivně se o tuto problematiku zajímá.

5.5 Lucie

V době výzkumu je Lucii šest let a tři měsíce. Nedochozí pravidelně do pedagogicko-psychologické poradny, tu navštívila pouze jednou. Pravidelně dochází na logopedii. V oblasti motivace nemá obtíže. Mezi její hlavní zájmy patří kreslení. Má obtíže s chápáním pokynů, otázek, komentářů. Musí se častěji volit opakované vysvětlování.

Dítě a jeho tělo – Lucie má osvojené základní hygienické návyky, návyky sebeobsluhy a pracovní návyky. Má obtíže s vnímáním vlastního těla, které se projevuje nesouladem motorických činností. Úroveň jemné a hrubé motoriky odpovídá vývojovému stupni, na kterém se dívka nachází. V grafomotorických činnostech je zručná.

Dítě a jeho psychika – V oblasti komunikačních dovedností se objevují výrazné problémy. Mnohdy nerozumí pokynům, otázkám či výzvám. Nemá diagnostikovanou narušenou komunikační schopnost. Slovní zásoba je velmi omezená vůči vývojovému stupni, na kterém se nachází. Velmi často mlčí při činnostech i mimo ně.

Dítě a ten druhý – Lucie aktivně spolupracuje s ostatními dětmi i s vyučujícím. Nemá problémy s kooperativním charakterem činností.

Dítě a společnosti – Dívka se snaží chápat význam nastavených pravidel ve třídě. Pravidla respektuje.

Dítě a svět – V této oblasti se vyskytují problémy s chápáním významu ochrany životního prostředí.

6 Metody výzkumného šetření

Pro účely této práce byl vybrán výzkumný design případové studie. Mezi metody výzkumného šetření patří pozorování a analýza dokumentace. Pro potřeby pozorování byl vytvořen pozorovací arch, který poskytl důležité informace zejména v oblasti chování a reagování jednotlivých účastníků výzkumného šetření. V rámci analýzy dokumentace byly analyzovány zprávy z pedagogicko-psychologické poradny, individuální vzdělávací plány, měsíční hodnocení účastníků výzkumu, pololetní hodnocení celé třídy, plány pedagogické podpory, třídní kniha, kniha úrazů, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a Školní vzdělávací program dané mateřské školy. Zvlášť byla provedena analýza vybraných grafomotorických cvičení, která jsou doporučena pro předškolní věk v publikaci (BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Mezi námi pastelkami*)

Na základě pozorování a analýzy dokumentace byl vytvořen soubor výtvarně pojatých grafomotorických činností, které kladou důraz na děti s odloženou školní docházkou. Tento soubor vychází z obecně pojatých grafomotorických cvičení, které jsem výtvarně modifikovala, aby došlo k rozvoji vizuálních schopností, dovedností a zejména uvažování, které je na jiné úrovni, než ryze racionální.

Výzkum probíhal od listopadu 2020 do února 2021. V průběhu výzkumu nastaly problémy související s koronavirovou situací, kdy docházelo k opětovným omezením chodu mateřských škol. I přes to se podařilo nasbírat potřebná data, která napomohla k vytvoření souboru výtvarně pojatých grafomotorických činností.

Analýza grafomotorických činností a výtvarně pojatých grafomotorických činností

7 Grafomotorická cvičení z pracovního listu

7.1 Vlny na hladině

Vstupní stav

Děti u zadání pracovních listů už při rozdávání pokřikovaly, „já to dělat nechci“, nebo „kdy půjdeme ven“ a předem přesně věděly, co je čeká. Při mém vysvětlení práce, co v pracovním listu budou dělat, se tvářily znuděně a lhostejně.

Průběh činnosti

Během práce byly děti nesoustředěné a měly nutkání si povídat. Jejich pozornost stále ubíhala od pracovního listu, jelikož je očividně nebavil. „Bolí mě ruka,“ byla asi nejčastější věta, která se mezi nimi objevovala. Někdo například ani nic nedělal a jen se díval z okna nebo do stolu. Na optání se, proč nepracuje, odpověděl: „Mě tohle nebaví, nechci to dělat.“

Výstupní stav

Po dokončení práce byly všechny děti rády, že už mají práci hotovou. Bylo však vidět, že nejsou spokojené s činností, co právě dělaly. Asi polovina třídy mi při zpětném hodnocení práce řekla, že je aktivita nebavila.

Analýza grafomotorického cvičení dětí

Vlnovky téměř většiny byly velmi křečovitě a rázné, s tendencí sjíždět k pravé straně papíru dolů. U některých jedinců byla vidět počáteční snaha, kterou projevily pravidelnými vlnkami, však asi po třech řádcích už měly také skony k odbývání práce.

Porovnání vstupního a výstupního stavu

V rámci tohoto cvičení mám dojem, že děti z něj neměly žádný přínos. I když se pár jedinců ze začátku pokoušelo soustředit, asi po pěti minutách práce se také zapletly do hovoru s ostatními i přes mé varování, že se jedná o samostatnou činnost.

7.2 Prší, prší

Vstupní stav

Při zadávání této činnosti byly děti zpočátku nadšené samotným názvem, jelikož čekaly trochu více činností, které budou moci dělat ve cvičení. Když se jim dostalo samotného pracovního listu, nejvíce je zaujal mrak, který vlastně sloužil jen jako doplněk pro představu a jako předloha ke cvičení. Po třídě jsem začala vidět mrzuté obličejy, které braly do rukou alespoň modré pastelky pro zvýraznění symboliky deště.

Průběh činnosti

Asi po 3 minutách činnosti jsem se zeptala dětí, jak se jim práce daří. Vrátily se mi jen smutné výrazy, které mi téměř jednohlasně odpověděly: „Nevím.“ Následovala jen vlna povzdychávání. Podivila jsem se, že dokonce i Lucie se v polovině aktivity zastavila a mimikou mi naznačila, že již pokračovat nehodlá. Pro změnu František však za mnou přišel a řekl: „Paní učitelko, můžu si vybarvit ten mrak?“ Neviděla jsem důvod, proč ne.

Výstupní stav

Po dokončení se František chlubil ostatním svým vymalovaným mrakem. „Podívej, udělal jsem ho taky modrý!“ Lucie s Jirkou jeho nápad zopakovali, avšak Antonín s Josefem byli rádi, že už mají práci za sebou a mohou jít do herny.

Analýza grafomotorického cvičení dětí

Čáry, které se vyskytují blízko předlohy, jsou většinou v nesprávném směru a mají přiměřenou délku, avšak čím více jdeme od předlohy deště dál, ubývá preciznosti, i čar. Některé děti ani aktivitu nedokončily do konce stránky.

Porovnání vstupního a výstupního stavu

I přes počáteční nechuť k práci musím pochválit Františka, který přišel s nápadem vymalování mraku. Děti jsou velmi tvůrčí a to už jen kvůli tomu, že hledají sebemenší místa, ve kterých se snaží sebevyjádřit.

8 Výtvarně pojatá grafomotorická činnost

8.1 Dary podzimu

Vstupní stav

Děti plně nevěděly, co mají od činnosti čekat, jelikož práce obnášela více aktivit v jedné činnosti. Při volbě barev měly nutkání volit své oblíbené barvy, ovšem po mém opakovaném poučení dětí, že se barvy mají týkat podzimu, děti barvy volily moudřeji a s rozvahou.

Průběh činnosti

Při kreslení vlnovek děti pěkně střídaly barvy a pečlivě nad tím přemýšlely, ale některé byly z práce unavené a nechtělo se jim pokračovat. Proto jsem se snažila o motivaci dětí s danou tematikou a povzbudit je následovnou činností. Když došlo na stříhání, děti se mírně zalekly, ale stříhání zvládly v mezích možností a těšily se na další činnost, obtiskování brambor, které se jim poměrně povedlo.

Výstupní stav

Po konci činnosti většina ukazovala své práce druhým. I mě bylo ukázáno několik prací. I když mělo pár jedinců sklony k tomu se cítit špatně ohledně povedenosti, ujistila jsem je, že jde o to, jaký pocit měly v průběhu samotného tvoření.

Analýza grafomotorického cvičení dětí

Většina dětí neměla moc plynulé vlnky, celý pohled na práci však byl hezčí, když každá vlnka měla jinou barvu a ty spolu ladily. Oraniště se plně povedlo jen pár dětem, u ostatních však také byla vidět značná míra snahy. Brambory, které měly být obtiskovány na oraniště, se někdy objevily i jinde, avšak to ničemu nevadilo, spíše to dodávalo práci originalitu.

Porovnání vstupního a výstupního stavu

U dětí nepozoruji velké zlepšení, ale alespoň lépe přistupovaly k práci. Když nastal problém, rychle jsme ho s dětmi vyřešily a děti tak dále pokračovaly ve své práci. Cením si u dětí, že práci celou dokončily bez větších obtíží.

8.2 Malované počasí

Vstupní stav

Děti velmi zaujal pracovní materiál, se kterým měly pracovat. Chodily k mému stolu a ptaly se, k čemu to budeme potřebovat a byly netrpělivé.

Průběh činnosti

U výkladu postupu práce se na mě děti nejdříve dívaly s jistou mírou nepochopení, ale poté s úžasem a těšily se na práci s jehličím. Několika dětem jsem musela pomoci s efektivním úchopem jehličí, aby mohly pracovat. Tato činnost je velmi bavila. Při tvorbě deštníku byly děti ostýchavé, ale po dalším vysvětlení, kam mají tahy směřovat, se daly do práce. U tahů deště se děti snažily do své práce dešť zakomponovat velmi pěkně a u většiny nebyl problém.

Výstupní stav

Děti od práce odcházely spokojené a usměvavé. Při závěrečné reflexi se mi dostalo pozitivního hodnocení. Především ze začátku práce, kdy děti měly pracovat s jehličím. Poté se některé děti začaly nudit a práci si urychlovaly. Avšak práci hodnotím velmi kladně, především pro pozitivní přístup dětí.

Analýza grafomotorického cvičení dětí

Po grafomotorické stránce této činnosti si děti vedly dobře a chtěly více pracovat s jehličím. U grafomotorických čar se můžeme setkat s obrácením šikmých čar, nebo s obrácenou rukojetí deštníku. Dále se pak u některých prací vyskytují křechovité linie deštníku.

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Děti šly do práce s nadšením a zájmem. Ten jim po většinu času i přetrval až do konce. Když se dostalo na grafomotorické části činnosti, občas byly děti nesvé z toho, co přijde, a bály se zklamání. Ovšem práce jsme s dětmi vyhodnotily jako zdařilé. Při mém dotazu k dětem, zdali by příště chtěly dělat něco podobného, mi děti řekly, že ano. Jediný Antonín neprojevoval sebemenší zájem o cokoliv, co se kolem něj děje.

Soubor výtvarně pojatých grafomotorických činností pro děti s odkladem povinné školní docházky

9 Analýza vybraných grafomotorických cvičení

V rámci vybraných grafomotorických cvičení jsem se zaměřovala na stereotypní pojetí jednotlivých cviků, u kterých postrádám jakékoliv výtvarné pojetí. Jednotlivá grafomotorická cvičení vychází z publikací, která jsou určena pro nácvik grafomotoriky a tím pádem zlepšení jemné motoriky dítěte. Vždy jsem se zaměřila na jedno cvičení, které jsem našla v různých publikacích a toto cvičení jsem se snažila přetvořit v aktivitu, která rozvíjí nejen jemnou motoriku, ale i estetické cítění.

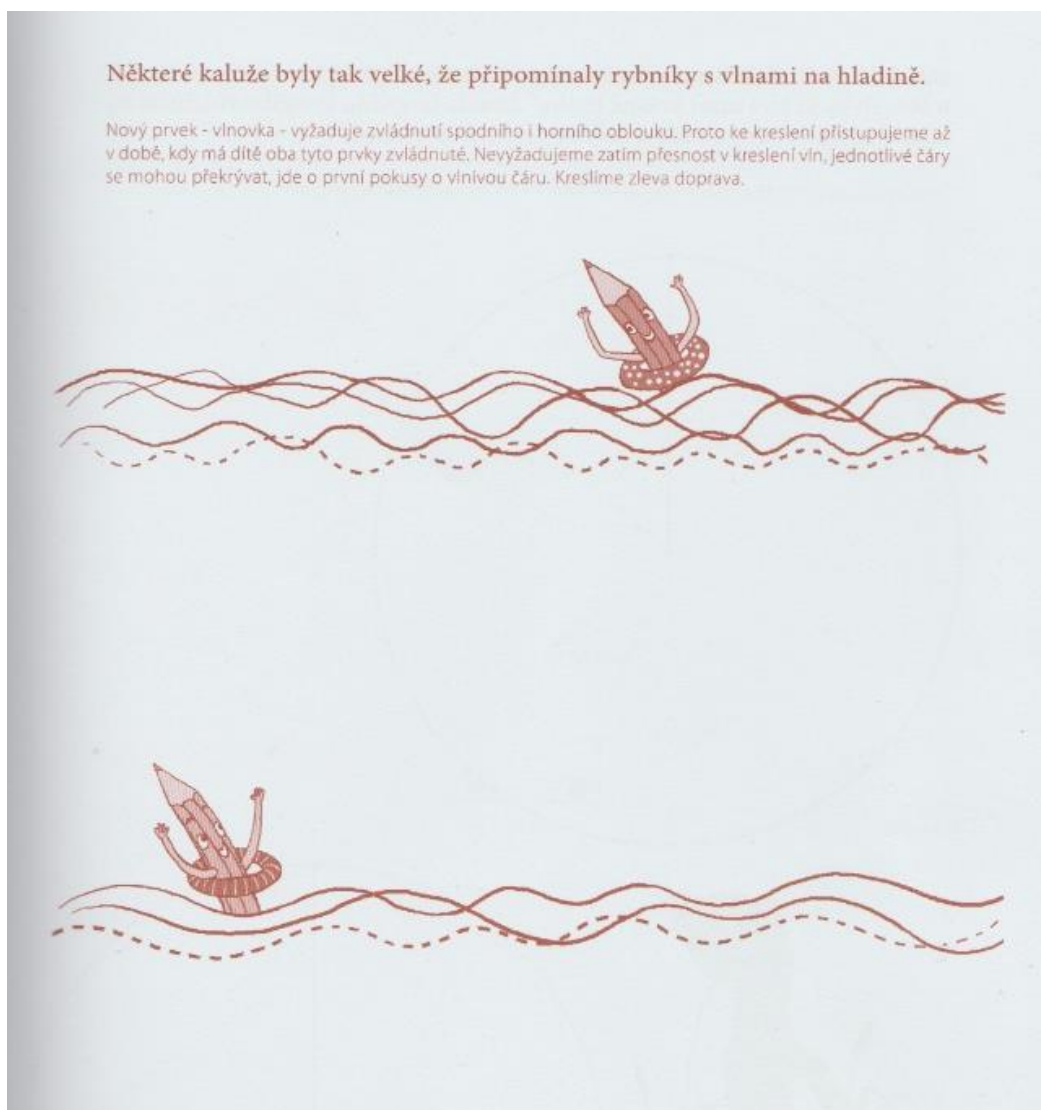
Jednomu grafomotorickému cvičení (uvedeno v kapitole 7) odpovídá vždy jedno výtvarně pojaté grafomotorické cvičení (uvedeno v kapitole 8). Jedná se o následující dvojice – grafomotorické cvičení převzaté vs. výtvarně pojaté grafomotorické cvičení (mnou vytvořené):

- Rybníky s vlnami na hladině X Dary podzimu

9.1 Rybníky s vlnami na hladině

Toto grafomotorické cvičení (viz Obrázek 1) je zaměřeno na zvládnutí horního a spodního oblouku. Ke kreslení se přistupuje v momentu, kdy dítě má již rozvinutou, alespoň částečně, jemnou motoriku. Jednotlivé vlnky se mohou překrývat a jedná se o jeden z prvních nácviků budoucího psacího písma, kdy je nutné zachovat směr pohybu kreslení čas od levé části papíru k části pravé.

Pozitivem tohoto cvičení ve cvičebnici může být vnímána čistota provedení, kdy dítě pracuje zejména se suchou technikou. Nedochozí tak k zašpinění pracovní plochy a sebe samých. Velkým negativem, které osobně shledávám je práce pouze s jedním výtvarným materiálem a nerozvíjení barevného potenciálu grafomotorického cvičení. U dítěte tak nedochází k rozvíjení dalších motorických dovedností, kdy se kombinují další pohyby v různých kloubových oblastech.

Obrázek 1 Vlny na hladině (Jiřina Bednářová 2018 s.55)

10 Výtvarně pojatá grafomotorická cvičení

V rámci výtvarně pojatých grafomotorických cvičení byl vytvořen soubor čtyř na sebe navazujících výtvarných aktivit. Každá aktivita se zaměřuje z grafomotorického hlediska na rozvíjení jiné motorické oblasti. Jedná se o následující činnosti:

1. Dary podzimu
2. Malované počasí
3. Podzimní vír
4. List do domu

Výtvarný blok se zaměřuje na roční období podzimu, které vychází integrovaných bloků, které jsou platné na zmíněné mateřské škole. Podzim byl také vybrán z důvodu rozmanitosti barev a také možností využít nejrůznější přírodniny při tvorbě a následně seznámit žáky s těmito materiály nejen po stránce výtvarné, ale i přírodovědné. Výtvarný blok propojuje vnímání změn v období podzimu, ale také vzdělává děti o výrazné proměně počasí. Na to také navazuje seznámení dětí s přírodními jevy (např. obarvení listí, padání listí) a jejich přírodovědným vysvětlením (např. ustupování mízy do kořene stromu). S přírodním koloběhem taktéž souvisí oblast zemědělství. Z tohoto důvodu byla vybrána grafomotorická aktivita, která seznamuje děti s proměnou a činnostmi v oblasti zemědělství.

Jednotlivým grafomotorickým cvičením předchází důmyslně promyšlené aktivity, které děti aktivizují, navazují na jejich vstupní znalosti (zejména v „ranním kruhu“) a pracují s jejich prekoncepty. Ty jsou v průběhu aktivit zpřesňovány a upravovány pomocí vhodně zvolených informací a výtvarných činností.

10.1 Dary podzimu

Návaznost na předchozí činnosti

Tomuto grafomotorickému cvičení předcházela „ranní kruh“. V tomto kruhu se s dětmi vyučující sejdou v kruhu na koberec v herně a následně je provedena diskuze. Cílem této ranní aktivity je práce s předchozími znalostmi žáků. Vyučující pravidelně seznamuje žáky s novými informacemi, v tomto případě s informacemi týkajícími se podzimu. V ranním kruhu byla zazpívána spolu s dětmi svolávací píseň a následně byla provedena diskuze o známkách podzimu. Důležité je zopakování, co je nyní za měsíc. Před skončením ranního kruhu byla žákům zarecitována báseň, kterou jsem sama vymyslela pro potřeby grafomotorického cvičení:

Traktor

Jede traktor polem,
rozorává pluhem.
A v tom poli narostly,
velikánské brambory.

Na ohýnku opékáme,
písničku si zazpíváme.
Na kytaru zahrajeme,
a ten podzim přivítáme.

Vytvořené grafomotorické cvičení bylo součástí týdenního tematického bloku Bramboriáda. V tomto tematickém bloku se pracovalo s bramborami nejrozličnějšími metodami (např. tisknutí pomocí bramborových razítek).

Zadání úkolu

„Vezměte si do ruky předem připravený papír a podívejte se na spodní část, kde jsem pro vás nakreslila pravidelné vlnky. Tyhle vlnky se budete snažit napodobit a budete v nich dále pokračovat až na horní okraj papíru. Vyberte si podzimní barvy voskovek. Začněte pracovat. Pokud někdo něčemu nerozumí, ať se mě zeptá.“

(Děti zaplnily papír vlnkami s použitím voskovek.)

„Tak teď když máme papír zaplněný vlnkami, tak si nastříháme oraniště (*proběhlo vysvětlení slova oraniště*). Vezměte si hnědý a černý papír s předem připravenými vlnkami. Pomocí nůžek se budete snažit tyto vlnky vystříhat (*připomenutí bezpečnosti při práci s nůžkami*).“

(Děti vystříhaly vlnky z barevného papíru.)

„Nyní si nalepte vlnky na spodní okraj papíru tak, aby se jednotlivé barevné papíry překrývaly. Nejdříve začnete černým barevným papírem, který nalepíte zhruba sem (*ukázka, kam bude papír nalepen*). Pak si vezmete do ruky hnědý barevný papír a nalepíte ho přes černý takto (*ukázka, kam bude papír nalepen*). Nakonec vezmete do ruky černý barevný papír a nalepíte ho na spodní okraj papíru takto (*ukázka, kam bude papír nalepen*). Tak nám vznikne velké oraniště pro naše brambory.“

(Děti nalepily jednotlivé barevné papíry v daném pořadí na papír bílý.)

„A teď si na papír natiskneme brambory. Toto bramborové razítko si všichni navzájem budete půjčovat. Nejdříve ho namočíme do temperové barvy a poté razítko otisknete na papír. Dáváme pozor, abychom tam barvy neměli hodně, anebo málo. Po jednom natisknutí brambory, musíte bramboru opět namočit do barvy.“

(Děti vytvořily razítkem na oraništi brambory.)

Cíl grafomotorického cvičení

- Zdokonalování pohybových schopností a dovedností v oblasti jemné motoriky
- Uvolnění zápěstního kloubu a snížení svalového napětí v dominantní ruce
- Zapojení pohybu ramenního a loketního kloubu
- Rozvíjení fantazie, tvořivosti a využívání plodů k estetickému zpracování
- Spolupráce s ostatními

Návaznost na RVP – klíčové kompetence

- **kompetence k učení**
 - uplatňuje získanou zkušenost v praktických situacích a v dalším učení
 - má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách: orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije
- **kompetence k řešení problémů**
 - dítě si všímá dění i problémů v bezprostředním okolí: přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- **komunikativní kompetence**
 - dítě komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými: chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
- **sociální a personální kompetence**
 - dítě se dokáže ve skupině prosadit, ale i podřídit, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje: v běžných situacích uplatňuje základní

společenské návyky a pravidla společenského styku: je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy

Časová náročnost

Grafomotorické cvičení bylo rozděleno do dvou částí z důvodu nutné přestávky. První část (vytváření vlnek voskovkou) trvala cca 30 minut. Poté proběhla svačtinová přestávka. Druhá část cvičení trvala 30 minut.

Pomůcky

- předpřipravený papír s vlnkami
- voskovky
- barevný papír (hnědý a černý)
- lepidlo
- tempera (žlutá)
- bramborové razítko

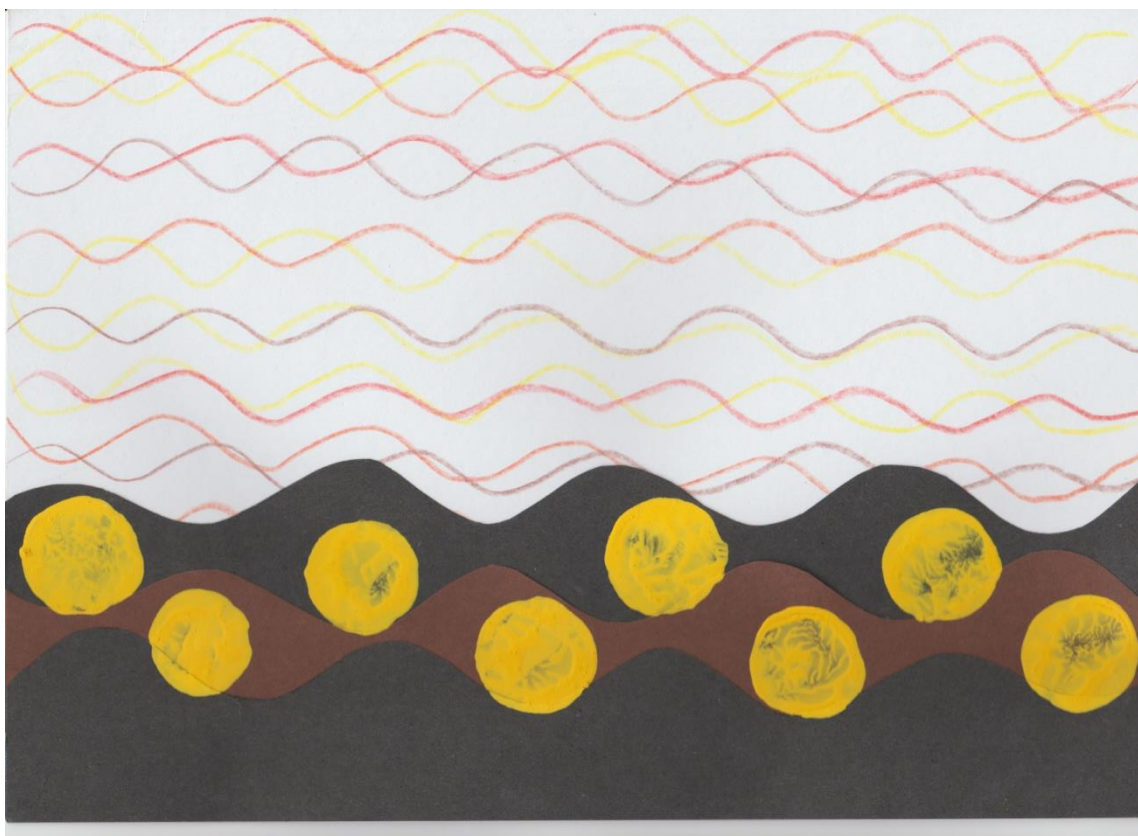
Rizika

I přes pravidelné poučení o bezpečnosti práce dětí jsem si vědoma určitých rizik. Zejména se jedná o riziko předčasné únavy dětí, zamazání oblečení temperovými barvami nebo lepidlem či možnost úrazu nůžkami. Budu se snažit rizikům předejít.

Očekávané výstupy

- Dítě rozlišuje barvy podzimu

- Dítě chápe podzim jako nedílnou součást plynutí času
- Dítě minimalizuje svalové napětí v dominantní ruce

Obrázek 2 Očekávaný výstup - Dary podzimu

10.1.1 Josef

Vstupní stav

Josef před začátkem grafomotorického cvičení vykazoval známky nudy a duševní nepohody. Před samotným vysvětlením grafomotorického cvičení měl neustálé připomínky k tomu proč a co budeme dělat. Proto jsem se zaměřila na zvýšenou motivaci tohoto dítěte.

Průběh činnosti

Po zadání cvičení Josef stále vykazoval ty samé známky jako před začátkem grafomotorického cvičení. V průběhu aktivity jeho psychická nepohoda stoupala, až vyvrcholila v pláč a vztek nad grafomotorickými činnostmi, které on sám nemá rád. Po uklidnění Josefa a vysvětlení významu aktivity začal samostatně pracovat. Práci úspěšně

dokončil. V průběhu činnosti bylo patrné zvýšené svalové napětí v dominantní ruce. Proto jsem jeho činnost zastavila a provedli jsme uvolňovací techniky na snížení svalového napětí v ruce, které se poté snížilo.

Výstupní stav

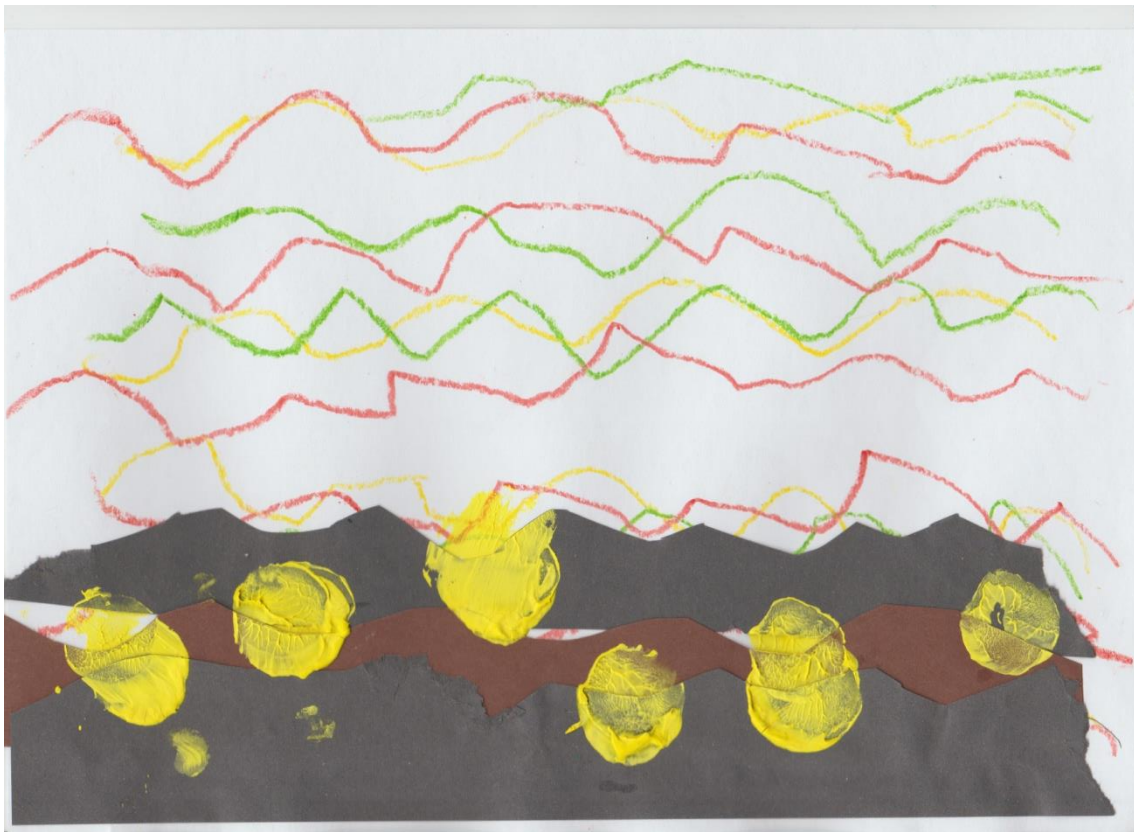
V rámci reflexe Josef zmínil, že měl na začátku aktivity problém s tvarem vlnovky, která mu dle jeho slov příliš nešla. „*Mě to nejde, já to neumím.*“ Při reflexi jsem se snažila poukázat na to, že jeho velkým úspěchem je dokončení aktivity, a proto by mohl na cvičení nahlížet s větším optimismem. Josef zmínil, že nejvíce z celé aktivity se mu líbilo tiskání brambor, které zanechává barevnou stopu.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Vlnovky v rámci cvičení jsou velmi křečovitě a chybí plynulost jednotlivých čar (viz Obrázek 3). V rámci střihání oraniště si ulehčoval práci trháním papíru i po opakovaném upozornění. I přes tento fakt po porovnání s jeho předchozími pracemi je velkým úspěchem náznak vlnovitého tvaru v rámci kresby voskovkou.

Porovnání vstupního a výstupního stavu

V rámci tohoto cvičení se domnívám, že v oblasti grafomotoriky Josef stagnuje a nevykazuje výrazné zlepšení. K samostatné činnosti musí být Josef neustále upomínán.

Obrázek 3 Josef - Dary podzimu

10.1.2 Antonín

Vstupní stav

Antonín před zahájením činnosti vykazuje známky stydlivosti, kdy odmítá komunikovat s dospělými lidmi. Neustále odvracel pozornost k jiným tématům a činnostem, než k těm, které jsem vysvětlovala a po dětech vyžadovala.

Průběh činnosti

Během grafomotorického cvičení jsem zpozorovala, že nepracuje, nesoustředí se a nechce ani s cvičením začít. Když jsem se jej zeptala, proč tomu tak je, odpověděl, že se bojí kreslit na papír. „*Já to nechci dělat, já se bojím.*“ Poté se mnou přestal jakkoliv komunikovat a jeho komunikační schopnosti se omezily pouze neverbální komunikaci

(kývání hlavou). Když začal na cvičení pracovat, bylo patrné, že má k jednotlivým částem aktivity výrazný ostych.

Výstupní stav

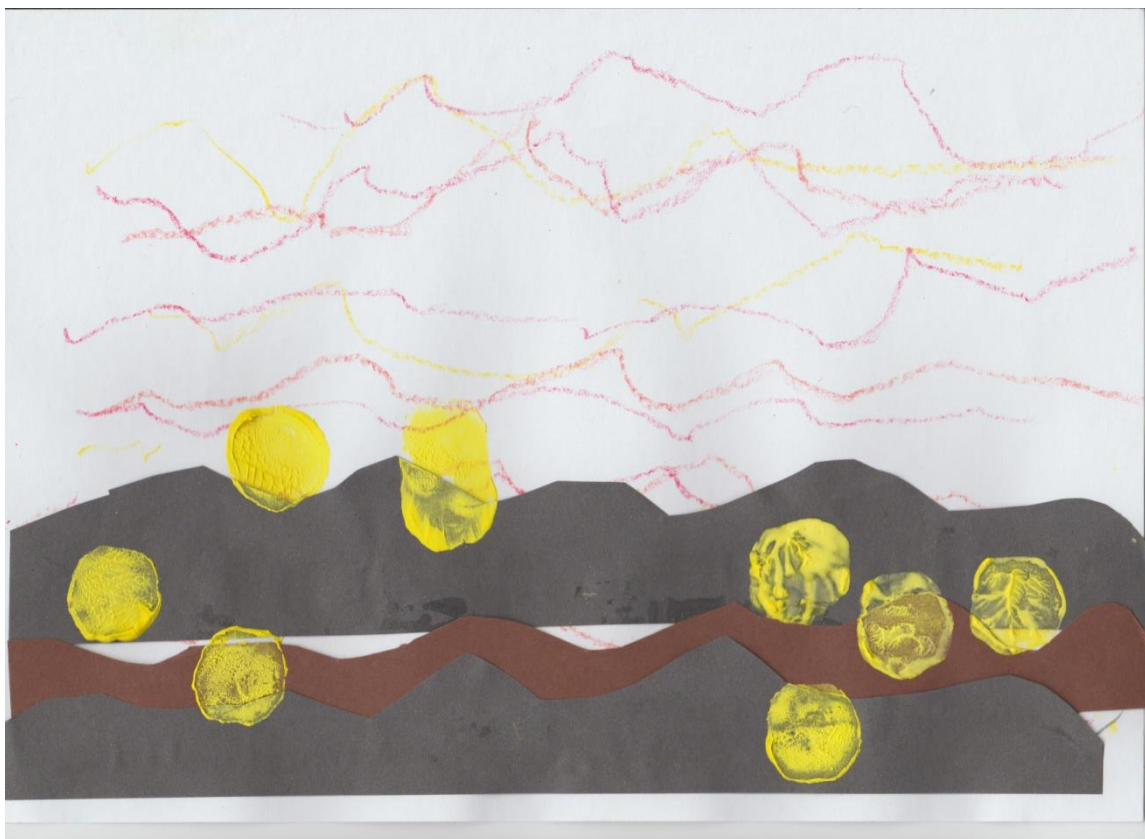
V rámci reflexe se nijak verbálně nevyjadřoval, ačkoliv jsem na tuto skutečnost jeho samotného upozorňovala. Proto jsem nedostala žádnou zpětnou vazbu o jeho uvažování a vnímání aktivity.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Tah voskovkou je velmi nejistý, málo čitelný a velmi nepravidelný. Rukopis tahu je velmi roztřesený a hrubě neodpovídá jemné motorické schopnosti dítěte Antonínova věku. Musím však podotknout, že nejvíce z celé činnosti mu šlo stříhání papíru, kdy jsou patrné pravidelné vlnky. Ani po opakovaném upozorňování, že si má tiskátko namočit po jednom otisknutí do barvy, tiskal na papír opakovaně s jedním nánosem barvy. (viz Obrázek 4)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Na základě zhlédnutí výsledku se domnívám, že Antonín v oblasti grafomotoriky nevykazuje žádné výrazné zlepšení.

Obrázek 4 Antonín - Dary podzimu

10.1.3 Jan

Vstupní stav

Před zahájením grafomotorického cvičení bylo těžké přimět Jana k soustředění se na podzimní tematiku. Neustále vykřikoval informace týkající se počítačových her, které dával do nevhodné souvislosti s právě probraným tématem podzimu.

Průběh činnosti

Během grafomotorického cvičení naprosto nevhodně držel kreslicí nástroj ve svalové tenzi. Na základě toho jsem s ním provedla uvolňovací cviky zápěstního kloubu spolu s kloubem loketním a klouby jednotlivých prstů. Zpozorovala jsem poté částečné uvolnění svalové tenze v oblasti dominantní ruky. Jana aktivita začala bavit v momentě, kdy si uvědomil, že oraniště velmi silně připomíná prostředí jeho oblíbené počítačové hry.

Výstup

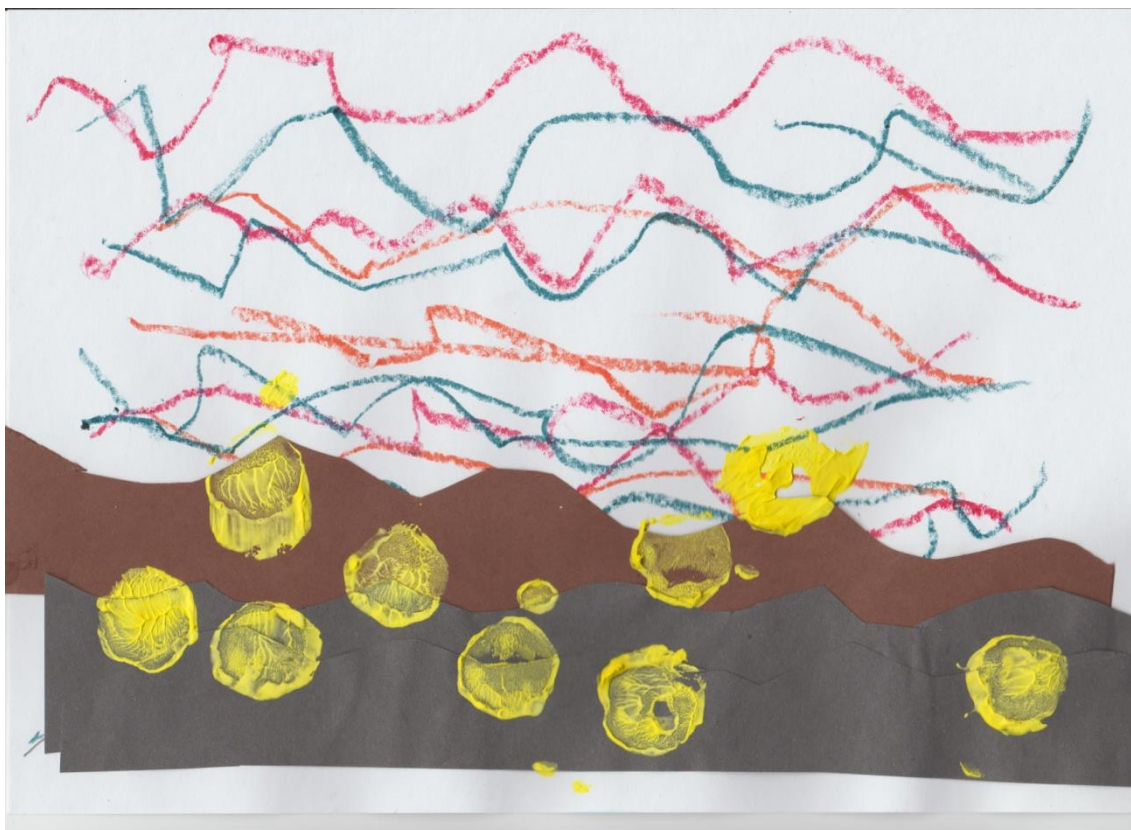
V rámci reflexe se Jan vyjadřoval k tomu, že ho aktivita bavila, a že by chtěl něco podobného zkusit i příště. „*Jó, líbilo se mi to.*“

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Tahy voskovkou jsou těžkopádné, křečovitě. Výběr podzimních barev v rámci voskovek odpovídá, kromě sytě modré barvy. Jan si spletl pořadí nalepení barevných papírů. Razítkování se zdá být taktéž velmi těžkopádné s velkým nánosem barvy. Opět došlo k tiskání opakovaně s jedním nánosem barvy. Velmi mile mě překvapil jeho pozitivní přístup k činnosti. (viz Obrázek 5)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Na základě zhlédnutí výsledku grafomotorické činnosti se domnívám, že k žádnému výraznému zlepšení nedošlo. Je ovšem patrné z porovnání s ostatními jeho pracemi, že se mu tato aktivita líbila.

Obrázek 5 Jan - Dary podzimu

10.1.4 František

Vstupní stav

František před grafomotorickou činností byl pozitivně naladěn a velice se těšil na následující cvičení. Aktivně se zapojoval do ranního kruhu a seznamoval ostatní děti s jeho zkušenosti s podzimem.

Průběh činnosti

František s nadšením vybral z nabízených voskovek podzimní barvy. Když jsem jej upozornila, že modrá je diskutabilní, sdělil mi, že modrá barva je jeho nejoblíbenější a on na ní trvá.

Výstupní stav

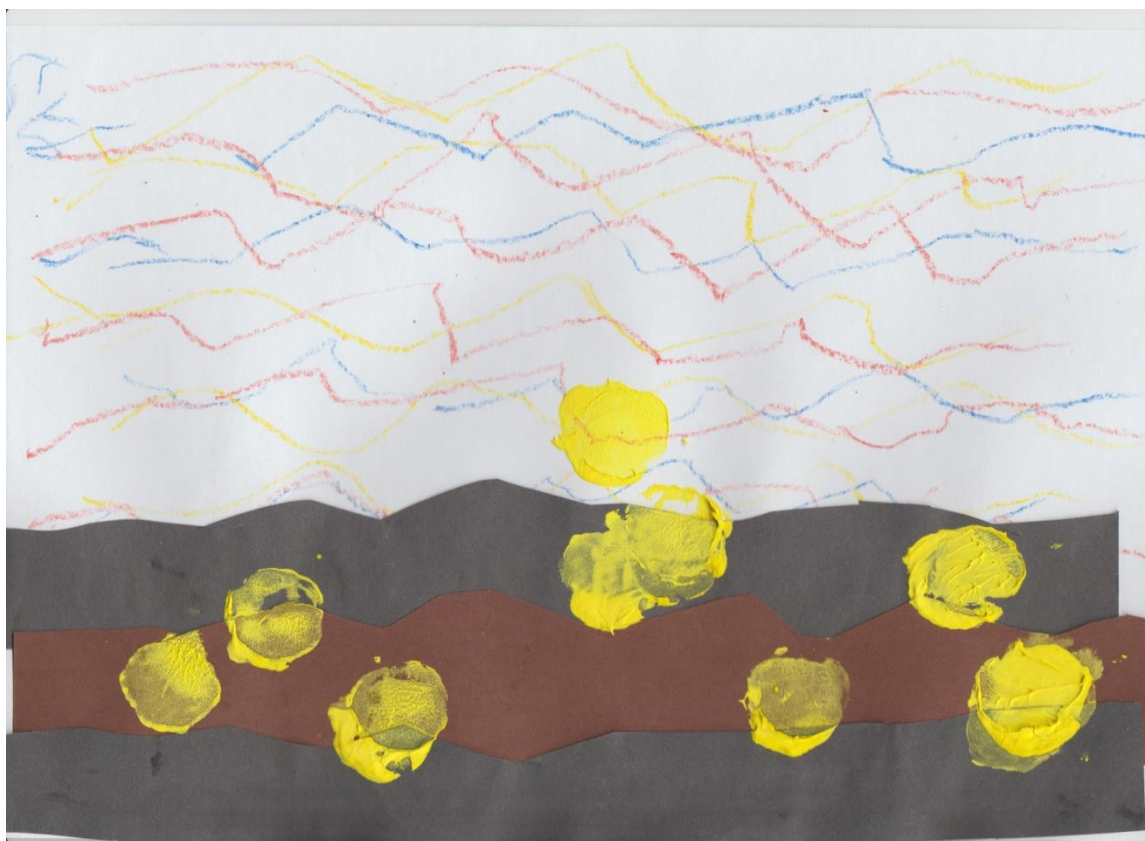
V reflexi byl František z právě prošlého cvičení nadšený. Ptal se mě, zda příště budeme dělat něco obdobného.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Tahy voskovkou jsou méně křečovitě, než u předchozích dětí. Pravidelnost jednotlivých vlnek je patrná zejména v prostřední části výsledku. Největším problémem shledávám fakt, že František odmítal pracovat s temperou z důvodu možného ušpinění se. Proto na výsledku je patrné rychlé razítkování. Oceňuji zejména precizní práci s nůžkami a následné nalepení barevných papírů na papír bílý. (viz Obrázek 6)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

V rámci porovnání vstupního a výstupního stavu pozoruji, že vstupní a výstupní stav odpovídá pozitivnímu psychickému rozpoložení dítěte. V oblasti grafomotoriky stagnuje, ovšem v pozitivním slova smyslu.

Obrázek 6 František - Dary podzimu

10.1.5 Lucie

Vstupní stav

Lucie podobně jako František vykazovala známky nadšení a duševní pohody. Z důvodu, že se jedná o dítě s odlišným mateřským jazykem, shledávám jako velký problém vysvětlení významu a podstaty grafomotorického cvičení. Pomocí piktogramů, které pravidelně ve své výuce využívám, aktivitu pochopila a případně se inspirovala spolužáky.

Průběh činnosti

Lucie se do činnosti pustila s chutí. Problematické je však rozvržení času, kdy jednotlivé fáze úkolu jí déle trvají, než jejím spolužákům. Proto jsem zvolila individuální přístup a ochotně upravovala časové vymezení grafomotorické činnosti a jejích částí.

Výstupní stav

V rámci reflexe jsem se snažila i přes jazykovou bariéru zjistit, jak Lucie úkol vnímala a jak o něm přemýšlela. Opět jsem zvolila metodu piktogramů, která se mi v praxi osvědčila. Na základě této metody jsem zjistila, že Lucie vnímala úkol velmi pozitivně.

Analýza grafomotorické činnosti Lucie

Lucie vedla tahy voskovkou sebevědomým způsobem, kdy linie jsou velmi viditelné bez zbytečné svalové tenze. Vlnky se v rámci tahů opakují s pravidelností. Zvolila správně podzimní barvy a za tuto skutečnost jsem jí pochválila. V rámci tiskání brambor natiskla první bramboru (v levé části výsledku) nad linii oraniště. Poté pochopila na základě inspirace od spolužáků, že má brambory umístit na linii oraniště. Z výsledku usuzuji, že se domnívala, že horní část oraniště je povrch samotné hlíny a že jednotlivé barevné proužky papíru pod sebou znázorňují vrstvy půdy. Domníváme se, že je to právě důvod, proč umístila brambory na vrchní linii černého barevného papíru. (viz Obrázek 7)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Po zhlédnutí Luciina výsledku grafomotorické činnosti shledávám výsledek velmi pozitivní. Lucie se po dobu celé činnosti velmi snažila, nebyla ve svalové tenzi a pracovala samostatně a v klidu. V oblasti grafomotoriky se Lucie pomalým tempem zlepšuje, což je patrné na opakující se linii vlnovek.

Obrázek 7 Lucie - Dary podzimu

10.2 Malované počasí

Návaznost na předchozí činnosti

Grafomotorickému cvičení předcházela „ranní kruh“. V ranním kruhu jsme zazpívali svolávací píseň, proběhlo přivítání dětí a následně byla uskutečněna diskuse o počasí, o jeho proměnlivosti, rozhovor o ročním období, měsících, co je nyní za měsíc. Než jsme skončili ranní kruh, zarecitovali jsme si novou báseň motivovanou na výtvarnou činnost.

Kap kap kap

Kap kap kap,

už je tomu tak.

Venku padá z nebe voda

a to není žádná škoda.

Zalije nám kytičku,
stromček i travičku.

Nad hlavu si deštník dáme,
deštíček ten rádi máme.

Výtvarná činnost byla součástí týdenního tematického bloku „Malované počasí“. V tomto bloku jsme s dětmi pracovali s přírodninami, kde dětem byly k dispozici ukázky větviček listnatých a jehličnatých stromů.

Zadání úkolu

„Na stole máme připravené temperové barvy, které mohou představovat barvu vody, deště nebo bouřky. Také tu máme houbičku s vodou, kterou si nejprve potřeme celou čtvrtku. Vedle barev je připravené i jehličí. Vy to jehličí vezmete do ruky, namočíte do barvy, která vám nejvíce připomíná barvu vody, a začnete na čtvrtku, co máte před sebou se shora dolů nanášet barvu tím jehličím. Budeme dělat dlouhé tahy se shora dolů, jako když prší. Barvy můžeme i míchat. Jestli všemu rozumíte, tak můžeme začít pracovat. Pokud někdo nebude něčemu rozumět, tak se zeptá mě, nebo paní asistentky.“

(Děti pomalovaly papír barvami nanášenými jehličím)

„Tak když máme hotový déšť, dáme práce uschnout na sušák a až nám to uschne, začneme s kreslením deště a deštníků.“

(Děti odnesly práce na sušák a uklidili jsme stolečky s ubrusy od barev. Když práce dětem uschly, na každou jsem nakreslila černým fixem první dvě svislé nakloněné čáry, které představují déšť.)

„Nyní, když nám práce uschly, můžeme začít s kreslením deště. Nakreslila jsem Vám první dvě čárky, co mají ten déšť představovat. Vy v nich budete dále pokračovat voskovkou. Rozumíte tomu, co máte dělat? Jestli ano, můžete začít pracovat.“

(Děti nakreslily déšť a dostaly předpřipravené vystříhané deštníky, které byly různých barev a děti si mohly vybrat, jakou barvu chtějí)

„Nyní si lepidlem nalepíme deštníky a doděláme je fixem tak, aby se čáry spojovaly nahoře (*ukázka kde, popřípadě nakreslená tečka, kde se mají spojovat*) a končily dole v nejnižších bodech vlnek (*ukázka, kde by čáry měly končit*) Jestli tomu rozumíte, začněte pracovat.

(*Děti nakreslily čáry na deštníku*)

„Pokud to máte hotové, doděláme deštníku rukojeť, abychom ho měli za co držet a neodfoukl nám ho vítr.“

(*Děti nakreslily rukojetě deštníků*)

Cíl grafomotorického cvičení

- Uvolnění zápěstního, loketního a ramenního kloubu
- Zdokonalování jemné motoriky
- Rozvíjení představivosti, fantazie a využívání přírodnin k estetickému zpracování

Návaznost na RVP – klíčové kompetence

- **kompetence k učení**
 - vkládá určitou míru zkušenosti, co se týče počasí
 - aplikuje již známé podněty a využívá poznatky z pozorování podzimu
- **kompetence k řešení problémů**
 - užívá prvky z přirozeného prostředí
 - aktivně zapojuje schopnosti získané v průběhu života
- **komunikativní kompetence**
 - vyjadřuje své pocity prostřednictvím barev a prvků zahrnutých v jeho tvorbě
 - chápe, že žádat o pomoc je přirozené a využívá této informace
- **sociální a personální kompetence**
 - akceptuje sebe samého i druhé jako součást svého života a rozvíjí vztahy

Časová náročnost

Grafomotorické cvičení jsem rozdělila na dvě části, jelikož bylo nutné, aby nám uschla práce, na které jsme měli dále pracovat. První část trvala 20 minut, poté jsme šli na koberec do herny, kde proběhlo „ranní cvičení“, které bylo motivováno na téma počasí, větru, bouřky, kapky deště. Poté proběhla svačina. Po svačině jsme opět začali s druhou částí, která trvala 30 minut.

Pomůcky:

- čtvrtky
- miska s vodou a houbičkou
- temperové barvy – modrá, černá, bílá
- jehličí z borovice
- voskovky - modrá
- fix - černý
- předpřipravený tvar deštníku různých barev
- lepidlo

Rizika:

Rizik jsem si vědoma i přes poučení dětí při práci, zejména při práci s temperou, kde děti mohou zamazat sebe i stolky. Dalším rizikem jsou grafomotorické jednotvárné tahy voskovkou, kde se děti mohou začít nudit. Rizikům se budu snažit předejít.

Očekávané výstupy

- Dítě je srozuměno s proměnlivostí počasí, umí pojmenovat typy počasí
- Dítě chápe roční období i měsíce jako opakující se cyklus v rámci roku
- Dítě je schopno určovat a pojmenovávat podzimní měsíce
- Dítě vědomě napodobuje jednoduchý pohyb podle vzoru

Obrázek 8 Očekávaný výstup - Malované počasí

10.2.1 Josef

Vstupní stav

Josef se tentokrát zajímal ještě před začátkem cvičení, co budeme dneska dělat, a byl netrpělivý. Velmi ho na mém stole zaujaly větvičky s jehličím, které si chtěl půjčovat. Když jsem práci vysvětlovala, líbil se mu nápad, že s jehličím bude natírat papír, ale už se mu tolik nezamlouvala další část práce.

Průběh činnosti

Po zahájení cvičení vypadal Josef v psychické pohodě a bylo na něm vidět, že ho práce zaujala. Po namokření papíru nevěděl, jak s jehličím pracovat a byl mírně znepokojen, ale po mém dalším vysvětlení a pomoci byl jehličí schopn uchopit tak, že s ním mohl lépe pracovat, vyzařoval pozitivní energii a při práci se bavil. Dokonce se odvážil barvy smíchat. Když práci s barvami dokončil, stále se ptal „A co teď?“ a chtěl po mně další papír, aby mohl ještě pracovat, což je u Josefa nezvyklé. Po cvičení jsme se k práci vrátili a nyní začal mít problém s napodobováním tahů voskovkou. Začal vykazovat známky neklidu a práci chtěl mít rychle za sebou, tak pracoval velmi rychle. Zde jsem ho zastavila a snažila se ho uklidňovat. Po zklidnění Josef začal opět pracovat, ale stejně při práci postupoval zrychleně.

Výstupní stav

V reflexi mi Josef řekl, že ho práce ze začátku moc bavila a líbilo se mu pracovat s jehličím, ale poté ho to přestalo bavit, protože mu to prý nešlo. Zde jsem se mu snažila vysvětlit, že je jeho velký úspěch dokončení práce a že to děláme právě proto, abychom se v tom zlepšovali.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Josefova práce působí zprvu agresivně, ale velmi věrně napodobil bouřkové počasí, až hromobití. Jak již bylo zmíněno, měl problém s úchopem jehličí, ale tento problém jsme rychle vyřešili a Josef tak mohl dále pracovat. Opět se nám zde vyskytuje křečovitě držení voskovky i fixy, které se odráží i na práci. I přes to je vidět snaha v první řadě čar o dodržování délky čar i rozestupy mezi nimi. Ve druhé řadě můžeme pozorovat, že se snažil práci urychlit. (viz Obrázek 9)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Bylo vidět, že toto cvičení zachytilo Josefovu pozornost o něco více, dokonce bych se i přikláníla k názoru, že ho bavilo. Vykazoval mírné známky zlepšení a téma se pro něj jevilo jako více vhodné.

Obrázek 9 Josef - Malované počasí

10.2.2 Antonín

Vstupní stav

Antonín byl zprvu velmi asociativní, což u něj není neobvyklé. Při vysvětlování tématu a následného postupu činnosti jeho pozornost neustále utíkala k jiným myšlenkám a objektům. Jediný poznatek, který jsem myslela, že ho zaujme, bylo jehličí, ale bohužel ani to nezachytilo jeho pozornost natolik, aby aktivita byla v centru jeho dění.

Průběh činnosti

Stejně jako u první činnosti vykazoval známky nejistoty a značné melancholie, která vyústila v naprostou ignoranci daného tématu a všeho, co se týkalo společné aktivity.

Zpozorovala jsem rovněž, že nejprve neklidně sedí a čeká na plnění úkolu ostatními žáky. Následně se snaží své vrstevníky napodobit. Nejedná se tedy podle mého názoru o naslouchání pokynů učitele, ale o zjednodušení jeho vlastní práce převzetím nápadu ostatních.

Výstupní stav

Po dokončení své práce Antonín s ustrašeným obličejem odešel na záchod umývat si ušpiněné ruce, aniž by se na svůj výtvar podíval. Při finální reflexi se vyjádřil jednoduše, jednou větou, „To jehličí mě bavilo.“ Ačkoliv zjevně nepochopil zadání a jehličím maloval špatným směrem, jeho zpětná vazba dokázala, že ho cvičení alespoň trochu zaujalo i přesto, že se tak nejevil.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Antonín vykazuje známky tahu pod úroveň dětí jeho věku. Jeho komunikační dovednosti a pochopení zadání vykazují totéž. Jako jediný z dětí nedodržel směr držáku deštníku, což považuji za originální. Další pozitivum na jeho obrázku je směr a souvislost grafomotorických čar neboli deště. Také odlišil rukojeť od tyče deštníku zvýrazněním a vybarvením rukojeti. (viz Obrázek 10)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Na bázi prvotní motivace a konečného výsledku a vyjádření Antonína samotného se domnívám, že jeho celková práce dokazuje značné zlepšení a možná i radost z činnosti.

Obrázek 10 Antonín - Malovaný počasí

10.2.3 Jan

Vstupní stav

Z počátku se Jan jevil velmi nesoustředěně. Seděl ve značné tenzi a vypadal naprosto napjatě v očekávání, co se bude dít a jaké pokyny dostane. Při obdržení informace o tom, že se činnost bude týkat podzimního deště a počasí zmínil jednu jeho počítačovou hru, kterou zrovna prý hraje. „Mně zrovna včera přelo v Minecraftu!“ zakřičel na celou třídu. Snažila jsem se jeho pozornost odvést zpět k řečenému tématu, ale tendence se spíše věnovat tématu, které zajímá jeho samotného, převládala.

Průběh činnosti

Právě kvůli Janovi jsem pro celou třídu zavedla před aktivitou uvolňovací cvičení pro obě ruce. Při činnosti se však Janovi značně zvýšila svalová tenze, kterou jsem u něj pozorovala již před samým začátkem, a na chvíli musel dokonce činnost zastavit a uvolňovací cviky opakovat. Po chvíli jsem však zjistila, že Janovi se lépe pracuje, když se tolik nesoustředí na obrázek jako na nejdůležitější prvek jeho činnosti. Když se začal totiž bavit se spolužákem, značně se uvolnil a celá aktivita u něj probíhala ve větší psychické i fyzické pohodě, i když se jeho neúplná pozornost odrážela na výsledku.

Výstupní stav

Po kladné zkušenosti s touto aktivitou se Jan vyjádřil následovně: *„Dost se mi to líbilo, hlavně, jak jsme dělali ty čáry s tím jehličím, to bych chtěl dělat ještě někdy.“* Očividně byl nadšený ze zapojení přírodního prvku, tudíž bych řekla, že bych se takovouto aktivitou mohla nechat inspirovat i v budoucnu.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Pohyby jehličím jsou velice rázné, skoro až neobratné. Je vidět původní křečovitost a napjatost a postupné uvolňování ruky poté, co zahájil konverzaci a nebral již aktivitu s takovým napětím. Přestože grafomotorické tahy voskovkou mají být hlavním cílem aktivity, v pozadí se ztrácí. Přes všechnu počáteční křečovitost mě stále těšil jeho aktivní a pozitivní přístup k činnosti. (viz Obrázek 11)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Janův výsledek shledávám jako jeden z jeho více povedených, ať už kvůli nadšení do činnosti, tak kvůli viditelnému uvolnění v průběhu práce.

Obrázek 11 Jan - Malované počasí

10.2.4 František

Vstupní stav

František se před zahájením projevoval velmi aktivně a sociálně. Bavil se s ostatními a polemizoval nad tématem následující aktivity. Vyzařovalo z něj nadšení a cítila jsem z něj velkou míru motivace. Těšil se, až práce začne a dostane pokyny od učitele.

Průběh činnosti

Mnohem sebejistěji kreslil voskovkou, zatímco také pozoroval činnost ostatních a v průběhu nad výtvary se svými spolužáky diskutoval a zapojoval se do konverzací. I

přesto, že některé grafomotorické tahy jsou obrácené, bych řekla, že celková práce je výrazně sebejistější než první, což hodnotím jako velký úspěch.

Výstupní stav

Po dokončení práce ji se všemi ze třídy sdílel a chtěl vidět také výtvary ostatních. Byl komunikativní a nestyděl se za svůj výsledek, naopak ho nadšeně ukazoval ostatním. Také zmínil, že na podzimu má nejraději pouštění draka a že mu to tato aktivita připomněla.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Oproti ostatním má František o něco méně výrazné tahy voskovkou, i když v porovnání s prvním obrázkem jsou velmi výrazné, což hodnotím jako zlepšení. Deštník na rozdíl od ostatních dětí umístil téměř doprostřed obrázku a zdá se mi to jako velmi originální nápad. Celkově Františkovu práci hodnotím velmi kladně a vidím, i že ho práce baví. (viz Obrázek 12)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Přijde mi na místě říct, že Františka baví aktivity čím dál tím více. Činnost ho naplňuje a vždy je při práci usměvavý. Je zvědavý a sdílný. V jeho práci vidím zlepšení z hlediska grafomotorických čar.

Obrázek 12 František - Malované počasí

10.2.5 Lucie

Vstupní stav

Lucie zpočátku pečlivě naslouchala pokynům učitele. Jen seděla a rozhlížela se kolem sebe. Po zadání jsem jí musela ještě jednou zopakovat, co budou děti dělat, načež se ještě jednou rozhlédla kolem sebe a pochopila, co má dělat.

Průběh činnosti

S chutí se pustila do práce a nadšeně vzala do ruky jehličí, kterým jemně začala malovat déšť. Na několika místech s ním rázně udělala pár švihů, které se projeví tmavějšími čarami a body. I přes poměrně světlé pozadí moc nevynikly grafomotorické tahy, jelikož je

dělala poměrně slabě, i když všechny v správném směru. Zvýraznila bych také skutečnost, že odlišila rukojeť od tyče deštníku a na samotném barevném deštníku udělala poměrně souměrné čáry.

Výstupní stav

Po činnosti hned běžela ukázat svůj výtvar učitelům a čekala na zhodnocení. Poté si šla opětovně sednout, pozorně se rozhlížela okolo sebe a čekala na následující instrukce.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Lucie dle mého názoru zvládá jemnou motoriku dítěte jejího věku s přehledem. I když je na některých místech vidět značný ostych, grafomotorické tahy jsou rovné a uspořádané. Jsem také velmi spokojená s deštníkem, který vytvořila. (viz Obrázek 13)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Vyzařuje velkou mírou motivace a radosti z každé činnosti, kterou provozuje. Těší se na pokyny učitelů a je nadšená z kladného ohodnocení její práce. Jjejí práce je velmi jemně provedena.

Obrázek 13 Lucie - Malované počasí

10.3 Podzimní vír

Návaznost na předchozí činnosti

Toto grafomotorické cvičení navazuje na „ranní kruh“, ve kterém se s dětmi provedla diskuze o jejich všeobecných znalostech a zkušenostech s podzimem, které se poté využívaly v následující činnosti. Před koncem ranního kruhu byla řečena básnička, která byla tematická pro činnost, jež jsme vykonávali.

Podzim

Každý podzim je to jistý,

bere vítr stromům listy.

Drak to listí nahání,

nikdo mu v tom nebrání.

„Jak podzim čaruje“ byl název týdenního tematického bloku, jehož byla daná grafomotorická aktivita součástí. Tento blok obsahoval seznamování s podzimní přírodou za pomoci všech smyslů, vnímání změn v podzimní přírodě a znalost znaků podzimu.

Zadání úkolu

„Na stole máte připravenou čtvrtku a na každém stolečku jednu misku s vodou a houbičkami. Také tam najdete temperové barvy různých barev, ze kterých budete vybírat, jaké barvy vám připomínají podzim. Začneme tím, že celý papír potřeme namočenou houbičkou, aby byl celý mokrá a mohli jsme do něj zapouštět barvy podzimu, které jsme si vybrali. Jestli všemu rozumíte, můžeme začít.“

(Děti celý papír zamokřily houbičkami a odnesly práce na zaschnutí. Poté, co všechny práce zaschly, jsem na všechny práce nakreslila spirálu.)

„Nyní se podle tahu spirály budeme snažit obkreslit její tvar voskovkami podzimních barev. Takže si vyberte voskovky, které jsou podle vás podzimní barvy a snažte se spirálu obtáhnout a dokončit ji co nejlépe až do konce papíru. Kdyby měl někdo dotaz, ať se mě zeptá.“

(Děti obtáhly spirálu a dokončily ji až po kraj papíru voskovkami.)

„Když máme vše hotové, rozdám vám listy, které natřete barvou podle vašeho výběru a otisknete je na spirálu. Můžete jich otisknout, kolik chcete a můžete si vybrat i jaké chcete tvary. *(připomenutí umytí si rukou v případě zašpinění od barvy a poučení o bezpečnosti při zacházení s barvami)*“

(Děti otiskly listy na spirálu.)

Cíl grafomotorického cvičení

- Seznamování s přírodním materiálem
- Poznávání jeho barevných i tvarových možností při výtvarných činnostech
- Rozvíjení fantazie i tvořivosti
- Pěstování citlivého vztahu k přírodě

Návaznost na RVP – klíčové kompetence

- **kompetence k učení**
 - uplatňuje znalost tvarů
 - analyzuje podzimní barvy a snaží se je upřednostňovat ve své tvorbě
- **kompetence k řešení problémů**
 - dokončuje již začatý tvar na podkladě viditelného vzoru
 - ví, že se má držet předlohy
- **komunikativní kompetence**
 - aktivně se socializuje při vytváření práce
 - využívá vlastních poznatků při razení ostatních
- **sociální a personální kompetence**
 - porovnává své vlastní práce s cizími a oceňuje jejich odlišnost (chápe, že odlišnost je dobrá)

Časová náročnost

Grafomotorickou práci bylo nutné rozdělit na dvě části kvůli nutnosti zaschnutí prací dětí. První část trvala 20 minut. Poté jsme se přesunuli do herny, kde jsme s dětmi provedli „ranní cvičení“ na téma podzimu, např. „rozcvička s listím“, apod. Děti se také nasvačily a následně jsme mohli pokračovat v rozdělané práci. Druhá část byla časově náročnější, konkrétně trvala 40 minut.

Pomůcky

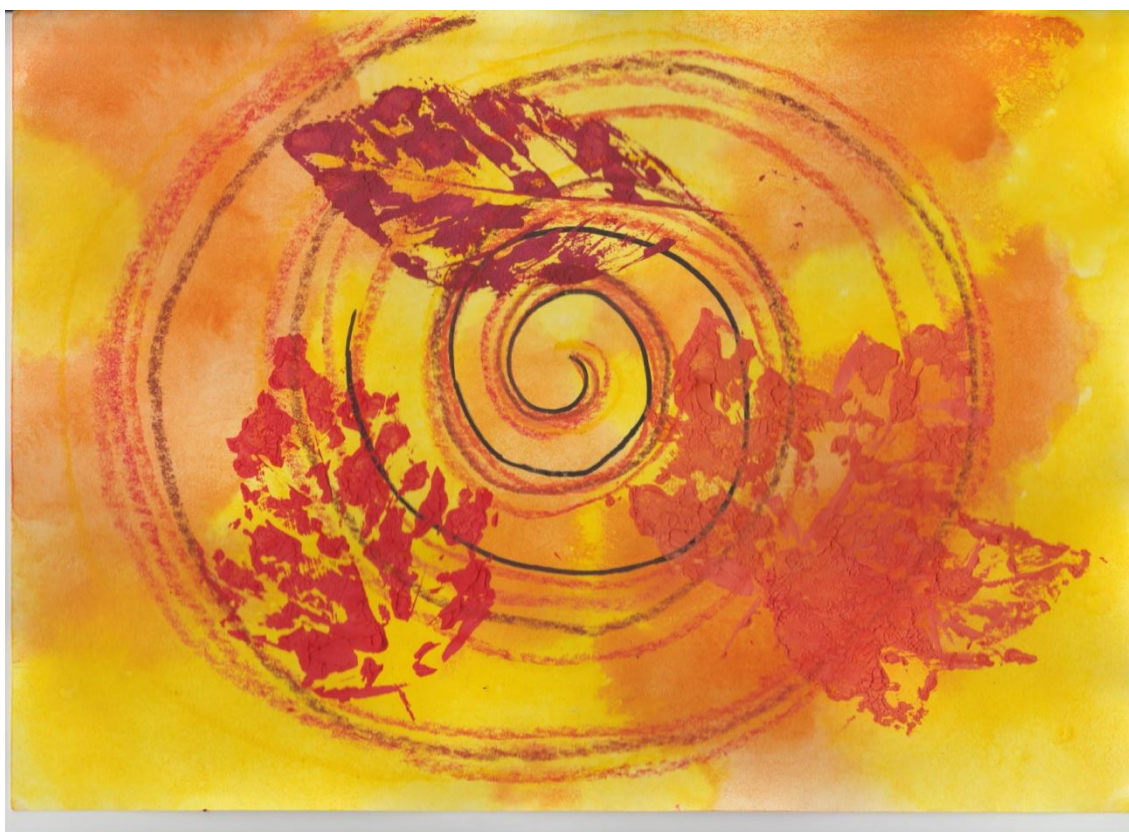
- Čtvrtka
- Miska s vodou a houbička
- Voskovky
- Fix
- Různé druhy listů
- Tempery
- Štětce

Rizika

Jsem si vědoma toho, že rizika nastávají i přes poučení dětí. Zejména velká rizika nastávají při práci s vodou, kterou mohou vylít nebo sami sebe polít. Stejně tak riziková je práce s temperou, kterou mohou také pozřít nebo se jí umazat.

Očekávané výstupy

- Dítě minimalizuje odchylky v pokračování spirály
- Dítě si je vědomo barev podzimu
- Dítě si uvědomuje různorodost listů
- Dítě umí řešit jednoduché komplikace

Obrázek 14 Očekávaný výstup - Podzimní vír

10.3.1 Josef

Vstupní stav

U Josefa vzbudila pozornost práce s listy. Dalo by se říci, že si začínal postupně uvědomovat, že tyto výtvarné činnosti jsou poněkud odlišné od klasických pracovních listů, ke kterým neměl dobrý vztah kvůli jejich monotónnosti. U Josefa jsem tedy pozorovala, přestože nejistou, míru zvědavosti.

Průběh činnosti

Zajímal ho koncept dokončení spirály a těšil se, až si práci dokončí po svém. Při práci moc nehovořil a soustředil se na výběr barev. Zvolil si tři druhy listů s různými barvami, které opatrně otiskoval. Ke konci aktivity se začal více zapojovat do konverzace a ušpinil si rukou, kterou měl od barvy, papír.

Výstupní stav

Ve výsledku byl Josef na svou práci hrdý. Jediná věc, co ho značně mrzela, byla skvrna barvy, kterou on sám vytvořil vlastní nepozorností. Popsal mi, že nejvíce ho bavila práce s listy, i když si myslel, že mu práce nešla. Snažila jsem se, ať pochopí, že i když má jeho práce na sobě skvrnu, je jedinečná a tudíž nemusí říkat, že mu samotná práce nešla.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Josef správně zvolil barvy podzimu a zakomponoval je do své práce. Vybral si různé velikosti listů a také k nim zvolil podzimní barvy. Nebyl však úplně pozorný a špinavou rukou si, bohužel, zašpinil papír. Spirálu dokončil poměrně sebejistými grafomotorickými tahy voskovkou. (viz Obrázek 15)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Josef již ze začátku vypadal nadšený z práce, která mu byla popsána, a těšil se z práce s přírodními prvky. I když nedokončil tahy voskovkou úplně plynule, byl na svou práci pyšný. Vidím zlepšení přístupu k práci a i spirále se mu poměrně zdařila.

Obrázek 15 Josef - Podzimní vír

10.3.2 Antonín

Vstupní stav

I přes mou snahu zaujmout pozornosti dětí Antonína téma práce nezaujalo a očividně se nechtěl podílet. Z jeho výrazu byla znát nechuť a nezájem i poté, co jsem se ho individuálně snažila motivovat na práci s ostatními. „*To budeme dělat listama, jo?*“

Průběh činnosti

Antonín použil velmi zvláštní kombinaci barev a při zvlhčování papíru pořád navazoval oční kontakt a neverbálně se ujišťoval o správnosti jeho postupu. Nejistota se projevila také u tahů voskovkami při dokončování spirály. Po zvolení listů vypadal trochu jistěji, díval se po pracích ostatních a opakoval jejich pohyby a činnost. Nedával však pozor při obtisknutí své vlastní ruky na papír.

Výstupní stav

Po dokončení práce se Antonín jen rozhlížel po třídě a vypadal velmi znuřně. Díval se po ostatních dětech, které se již nacházely v herně a následně špinavýma rukama zašpinil i část stolu, když vstával a odcházel do umývárny. Po příchodu se ani u stolu nezastavil a šel za ostatními do herny.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

I přes upozornění, že barvy mají mít odstíny podzimu, Antonín použil spíše pastelové, nevýrazné barvy. Grafomotorické tahy voskovou jsou velmi nejisté a téměř nejdou na práci vidět. Otisky listů jsou viditelnější, tedy z práce je vidět postupné nabírání sebejistoty v průběhu tvoření. Zjevně si nedával pozor na zašpiněné ruce, tudíž má práce skvrny od těžké barvy. Práci dokončil jako poslední. (viz Obrázek 16)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Antonín vykazoval jisté známky apatie při zadání pokynů i při dokončení práce. Mohu ale říci, že vidím jisté zlepšení. Již byla doporučena rodičům práce s dítětem i doma.

Obrázek 16 Antonín - Podzimní vír

10.3.3 Jan

Vstupní stav

Ze začátku činnosti vypadal zaujatě, jelikož se jednalo o práci s tvary. Poté, co jsem vysvětlila, že bude zapotřebí soustředěnost na návaznost spirály, trochu zjevil známky znuděnosti, ale poslouchal. Zjevně výkladu nevěnoval plnou pozornost.

Průběh činnosti

Jan i po započnutí aktivity ubíhal k jiným činnostem a neplnil pokyny. Pořád si povídal s ostatními a rušil je při práci a nedával tak pozor na používání špatných barev u pozadí i voskovek. Listy ledabyly obtiskl na papír a práci rychle odložil a opět pokračoval v konverzaci s ostatními.

Výstupní stav

Byl vůči aktivitě lhostejný a spíše se věnoval svým konverzacím a věcem, které nebyly součástí tématu. Nepřetržitě mluvil na ostatní ohledně věcí, které je očividně nezajímaly. Snažila jsem se tedy Jana motivovat a inspirovat.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Nejenže Jan neuposlechl pokyny, které říkaly, že mají děti použít podzimní barvy, ale ani se nesnažil činnost nějakým způsobem pochopit. Při mém napomenutí a následné motivaci se mírně zkoncentroval, bohužel u něj soustředění netrvalo dlouho.. Použil šedivou barvu na pozadí a červenou, modrou a zelenou barvu na voskovky. Grafomotorické tahy musím však vyzdvihnout, jelikož jsou poměrně plynulé. (viz Obrázek 17)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Jan ze začátku vykazoval mírné známky motivace, které se po zadání pokynů vytratily. Musela jsem mu věnovat mnoho pozornosti, aby se při práci snažil. I přesto, že se Jan vyjadřoval verbálně i neverbálně k úkolu lhostejně, považuji jeho grafomotorické tahy za povedené v porovnání s jeho předchozími pracemi.

Obrázek 17 Jan - Podzimní vír

10.3.4 František

Vstupní stav

František se ze začátku jevil asociálně. Poté, co mu bylo řečeno zadání, objevil se mu a obličejí úsměv a začal se na aktivitu těšit. Nejvíce se mu zamlouvala myšlenka spirály a jejího obtahování. Také z práce s listy byl poměrně nadšený. Entuziasticky běžel pro pomůcky a jako první si sedl ke stolu připravený a poslouchal.

Průběh činnosti

Jakmile začal pracovat na svém výtvoru, přestal se dívat kolem sebe a soustředil se jen na to, aby zakomponoval správné barvy. Do práce se mu povedla zapojit i jeho nejoblíbenější barva, modrá. Poté, co dokončil tahy voskovkou, byl trochu smutný, že se mu nevyvedly, jak očekával, ale opět se začal usmívat při následné práci s listy.

Výstupní stav

František byl se svou prací spokojený, jediné, co by vytkl, byl prý fakt, že nejsou jeho listy vidět tak zřetelně, jako u ostatních. Po popovídání si o aktivitě s ostatními se zeptal, zda budeme ještě dělat něco podobného.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Grafomotorické tahy Františka jsou dle mého poněkud uspěchané, což bylo však možná zapříčiněno přehnaným nadšením pro práci, které vykazuje pravidelně při každé zadané činnosti. Vybral si 4 různé druhy listů, které opatrně obtiskl. Nenatřel je však dostatečně barvou a proto tolik v celku nevynikly. Líbilo se mi zapojení jeho nejoblíbenější barvy, jelikož to dokazuje jeho zálibu pro aktivity, které ve školce dělá. (viz Obrázek 18)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

František byl jako vždy pro práci nadšený a těšil se na všechny její aspekty. Vykazoval známky optimismu, které využil ve své tvorbě. Po dokončení si chtěl se všemi povídat a ostatní ho ujistili, že je jeho práce velice pěkná.

Obrázek 18 František - Podzimní vír

10.3.5 Lucie

Vstupní stav

Lucie se obezřetně dívala kolem sebe od chvíle, kdy se řeklo téma práce. Byla připravená jít vytvářet další činnost a bylo na ní vidět nadšení z výtvarné aktivity. Avšak nejvíce se usmála, když se pokynulo, že děti budou pracovat s listy, jelikož, jak jsem již pochopila z jejích minulých výtvorů, velmi oceňuje práce s přírodními prvky.

Průběh činnosti

Na začátku si zvolila velmi jemné barvy, které poté opatrně vtírala do obrázku. Po zaschnutí si vybrala další voskové barvy ladící s jejím předchozím výběrem i hodící se k podzimnímu tématu. Po dokončení spirály si šla vybrat listy, které rovnoměrně rozložila po papíru.

Výstupní stav

Bylo zřejmé, že jí práce velmi bavila. Měla k práci pozitivní přístup a po jejím dokončení se šla pochlubit paní asistentce, jak se jí práce zdařila.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Práce Lucie je velice povedená. Velmi mě překvapila mícháním barev na listy, což jí napadlo jako jedinou ze třídy a velmi se jí to povedlo. Použila podzimní barvy a celkový dojem obrázku má uklidňující charakter. V základu zapouštění barev použila růžovou barvu, kterou má nejraději, a zároveň nijak neruší práci jako celek. Grafomotoricky práci také zvládla velmi dobře a neměla při ní sebemenší problém. (viz Obrázek 19)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Lucie šla do tvoření s velkým nadšením a s úsměvem a pobrukováním se pustila do práce. Při práci byla plně soustředěná a pečlivě a přemýšlivě si vybírala barvy, které chtěla použít. Konečný výsledek práce je velmi zdařilý a jsem mile překvapena, s jakým nadšením práci tvořila.

Obrázek 19 Lucie - Podzimní vír

10.4 List do domu

Návaznost na předchozí činnosti

I tomuto cvičení předcházel „ranní kruh“, kde jsme s dětmi vedli rozhovor o rozmanitosti barev podzimu, o práci na zahradách – hrabání listí, o zvířatech, která se chystají na zimu.

Opět jsme si zopakovali měsíce a roční období a motivovali jsme se novou básničkou.

Podzimní listí

Spadlo listí ze stromu,

vlétlo k nám až do domu.

Jeden list byl červený,

druhý ještě zelený.

Třetí, ten zas žlutý byl

a mně se moc zalíbil.

Na papír ho nalepím

a dům si s ním vyzdobím.

Tato práce byla v rámci týdenního tematického bloku „Barevný svět- Barvy podzimu“, kde jsme se s dětmi seznamovali s podzimní přírodou za pomoci všech smyslů.

Zadání úkolu

„Z domova jste si přinesli foukací fixy, se kterými budeme dnes pracovat. Vyberte si barvy fixů, které vám připomínají podzimní krajinu. Před sebou máte čtvrtky, na které budeme foukat. Před tím si ale vyberete různé druhy listů, které budete na čtvrtce držet a zároveň foukat barvy, aby Vám to vytvořilo „stín“ listu. *(ukázka práce, aby děti pochopily, co je tím myšleno)* Poté dáme práce uschnout a mezitím si vytvoříme listy z papírové tašky, které jsem Vám předkreslila a vy se je z toho papíru budete snažit po malých kouscích vytrhávat. Poté jim namalujeme žilkování *(opět ukázka toho, co je žilkování)*.“

„Nejprve vezměte fixy a připravte si je k práci, kdo neví jak, přihlásí se a pomůžeme mu. *(pomohli jsme dětem s přípravou fixů)* Vyberte si listy a můžete začít pracovat. Pokud si nebudete vědem rady, pomůžeme Vám.“

(Děti pracovaly na zaplnění celého papíru foukacími fixy)

„Když to máme hotové, můžeme začít na výrobě listů. Každý si vybere, jaký bude chtít tvar listů, sedne si ke stolečku a začne pečlivě list z papíru vytrhávat.“

(Děti vytrhaly listy z papíru)

„Nyní listy nalepíme na čtvrtky tak, aby byly vidět i bílá místa od předchozího foukání barev. Není cílem listy nalepit na bílou plochu, ale aby byli vidět oba tyto prvky.“

(Děti nalepily listy na své práce)

„Tak a jako poslední lístečkům nakreslíme hnědým fixem tzv. žilkování *(znovu proběhla ukázka dětem, co znamená žilkování)*. Snažíme se, aby lístečky vypadaly jako pravé.

(Děti se snažily vytvořit žilkování listu)

Cíl grafomotorického cvičení

- Rozvoj tvořivého myšlení, řešení problému
- Rozvíjení výtvarných a pracovních dovedností
- Zdokonalování v oblasti jemné i hrubé motoriky
- Pěstování citlivého vztahu k přírodě

Návaznost na RVP – klíčové kompetence

- **kompetence k učení**
 - chápání nového pojmu a jeho následné využití v dalších situacích
 - zkušenost práce s novou technikou
- **kompetence k řešení problémů**
 - schopnost zachytit a napodobit reálné objekty
 - provést jednoduchý pohyb podle vzoru
 - zvládat návyky při výtvarných činnostech

- **komunikativní kompetence**
 - porozumění zadanému úkolu
 - správně určovat a pojmenovávat činnosti a objekty
- **sociální a personální kompetence**
 - navazovat nové vztahy
 - samostatně splnit jednoduchý úkol a cítit ze své samostatnosti uspokojení

Časová náročnost

Toto grafomotorické cvičení je méně časově náročné a barvy zasychají poměrně rychle. Tudíž nebylo nutné práci rozdělit na části a děti mohly pracovat souvisle. Dohromady nám práce zabrala zhruba 35 minut.

Pomůcky:

- Čtvrtky
- Foukací fixy
- Hnědý balicí papír nebo papírová taška
- Listy
- Fixy
- Lepidlo

Rizika

Jsem si určitých rizik vědoma, především proto, že třídu tvoří především velmi aktivní chlapci. Tudíž má obava vychází z foukacích fixů, kde se strachují, aby děti barvy nenamířily proti sobě a neublížily si, nebo neumazali sebe a své okolí. Také si myslím, že děti zaskočí, že mají papír trhat a ne stříhat, budu tedy doufat v pozitivní přijetí úkolu a budu se snažit děti co nejlépe motivovat.

Očekávané výstupy:

- Dítě chápe změny v podzimní přírodě jako součást přírodního jevu
- Děti jsou seznámeny s typickými vlastnostmi volně žijících zvířat – čím se živí
- Dítě uplatňuje svou vlastní tvořivost a fantazii

- Dítě sebejistě určuje barvy a barevné odstíny v podzimní přírodě

Obrázek 20 Očekávaný výstup - List do domu

10.4.1 Josef

Vstupní stav

Josef tentokrát nepřišel do školky v přátelské a pozitivní náladě a znuděně se ptal, co budeme dneska dělat. Při mém vysvětlení práce pookřál při představě foukání barev a trhání papíru. Za to u vysvětlování žilkování listu vypadal méně chápavě a neustále zkoumal listy ze stromu.

Průběh činnosti

Při začátku činnosti už byl Josef v lepším psychickém rozpoložení a zaujatě vybíral barvy foukacích fixů. Při samotném foukání se uklidnil a dokonce se i občasně zasmál tomu, co vytvořil. Místa pro druhou barvu pečlivě vybíral a při práci byl soustředěný. Když začal s trhání papíru, nejdříve se na mě nejistě podíval, jestli to opravdu myslím vážně a může

pokračovat. Po mém přikývnutí se usmál a radostně začal papír trhat. Při další práci už tak radostný nebyl, ale i tak práci dokončil bez větších obtíží.

Výstupní stav

Při zpětné reflexi mi Josef řekl, že ho nejvíce bavilo trhání papíru a že podle jeho slov: „*To foukání barev taky nebylo špatný*“. Horší to bylo s tvorbou žilkoviny, kde mi řekl, že nevěděl, jak to udělat.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Foukání barev soustředil především na levou stranu, kde ale velmi pěkně vynikají listy, které se mírně přesahují. Vhodně zvolil i barvy podzimu – červená a žlutá. Josef nejprve začal s trháním velkého listu, kde se snažil, aby trhal papír podle předkreslených čar, ale u posledního listu už tak pečlivý nebyl. U žilkoviny postupoval tak, že nejprve nakreslil jednu dlouhou čáru a poté přes ni vedl další. Listy nalepil tam, kde nebyla úplně dodělaná barva, ale i přes to vypadá obrázek poměrně vyváženě. (viz Obrázek 21)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Josef ráno nepřišel s dobrou náladou, proto jsem se obávala, jak k práci bude přistupovat. Velmi mě potěšilo, že mu toto cvičení náladu naopak zvedlo a z práce měl radost, což u Josefa velmi vítám, jako příjemnou změnu. Převládala u něj pozornost na danou činnost, což můžeme na práci pozorovat. Velmi pěkně zachytil barvy, i obtisky listů. Také se mu dařilo papír efektivně trhat a nepoškodit tak vzhled listu. S žilkováním si Josef poradil po svém, ale u posledního listu už je žilkování zdařilejší. Vnímám Josefovou práci jako pokrok ať už v chování, tak v provedení.

Obrázek 21 Josef - List do domu

10.4.2 Antonín

Vstupní stav

Ani tentokrát Antonín nevykazoval žádnou pozitivní energii, naopak do školky přišel s pláčem, že chce jít domů. Proto jsem se především toto dítě snažila na činnost motivovat ještě před vysvětlování práce ostatním dětem. Jediné, co vypadalo, že ho zaujalo, byli foukací fixy, které Antonín nevěděl, jak fungují, tak jsem mu to předvedla. Pousmál se a zeptal se, zdali může do herny. Při samotném vysvětlování činnosti se na mě pousmál způsobem, že jako jediný ví, co budeme dělat.

Průběh činnosti

Při začátku práce si Antonín sedal ke stolečku velmi nejistě, avšak viděla jsem na něm ochotu ke spolupráci. Nejdříve si rozmístil listy po papíře a poté vybral barvu. Ptala jsem se ho, zdali chce ponechat jen jednu barvu, nebo zdali chce zvolit ještě nějakou. Na to mi odpověděl „Jednu“. Když bez problémů nafoukal barvu na papír, přistoupili jsme k další

činnosti, listům. Vybral si listy a nevěděl co dál, tak jsem mu znovu zopakovala postup práce. Nyní se pustil do činnosti. Při trhání papíru byl mírně nesoustředěný, rozhlížel se kolem sebe, ale při mém napomenutí, ať se dívá na práci, že to trhá jinde, začal opět pracovat s větší pozorností. Při dalším postupu, žilkování, vypadal zmateně a čekal na mé další pokyny k práci. Opět jsem mu práci vysvětlila, provedla jsem ukázkou na listu ze stromu a poté začal nejistě pracovat.

Výstupní stav

Při skončení práce se na mě Antonín jen podíval a čekal, co mu řeknu. Práci i jeho postup při ní jsem mu pochválila a on byl rád, že má práci za sebou a že se mu zdařila. Při odchodu do umývárny se koutkem oka podíval na ostatní práce a poté opět do herny, kde se již nacházeli jeho spolužáci.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

U Antonínovy práce jsem velmi ráda za přístup, který nebyl tak odmítavý jako obvykle. Při práci se snažil, a když nevěděl postup, trpělivě vyčkával na další vysvětlení. Listy si na papíře poměrně pravidelně od sebe rozmístil a snažil se, aby barva byla všude kolem listů. Listy Antonín vytrhával nejistě a při práci postupoval velmi pomalu. U grafomotorických čar žilkoviny nevěděl, jak na to a rozhlížel se po již hotových pracích a zřejmě postupoval podle nich. (viz Obrázek 22)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Ráda bych vyzdvihla fakt, že Antonín byl po příchodu z domova velmi nevyrovnaný a prvně mu práce, dovolila bych si říci, přinášela radost.

Obrázek 22 Antonín - List do domu

10.4.3 Jan

Vstupní stav

Jan přišel v pozitivní náladě a začal nám vysvětlovat, co hrál včera za hry. S motivací jsme začali hned v ranním kruhu, kde se Jan téměř neprojevoval. Při mém vysvětlení činnosti se rozzářil nad představou foukacích fixů a poté šel ochotně ke stolečku pracovat.

Průběh činnosti

Při výběru barev si Jan zvolil zelenou a oranžovou, které vyhodnotil jako podzimní barvy, poté sáhl ještě po modré s vyřknutím: „*Já tam chci i modrou, já ji mám rád*“. Zde jsem mu zopakovala, že to mají být podzimní barvy, tak ať postupuje dle svého uvážení. Jan se rozhodl přidat do výtvarné práce i barvu modrou, což mi osvětlil, že to může být nebe. Listy se snažil držet tak, aby barva přesně obklopovala kraje listů. Při trhání byl více nervózní, jelikož si utrl kousek papíru, co nechtěl a poté pokračoval velmi opatrně. Listy nalepil vedle sebe a pokračoval dále. Když došlo na žilkování listu, měl problém

s křečovitým držením fixy a nevěděl si rady, kde by měl začít. Provedli jsme proto krátké cvičení na uvolnění ruky. Při prvním listu se velmi rozmachoval a tím tak naprosto přesáhl list. Zde jsem Jana napomenula, aby se při své práci snažil soustředit, a aby si ji svou nepozorností nezničil. Při druhém listu už byl více koncentrován a žilkování se mu poměrně zdařilo.

Výstupní stav

Od práce odcházel spokojen a rozverně poskakoval směrem do umývárny. Po mém pátrání, zdali se mu práce líbila, popřípadě co, mi odpověděl: „*Líbilo se mi prskat tu barvu a pak ještě trhat ten papír*“.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Janova práce vypadá lehce chaoticky, ale byla vidět velká snaha při práci. Velmi opatrně se snažil nanášet barvu kolem listů a snažil se zaplnit celý prostor. Při práci s hnědým papírem trhal papír více, než měl a nepostupoval podle čáry. U druhého listu se již zlepšil a list už má tvar skutečného listu. Držení fixy bylo velmi křečovité a finální obrázek tomu odpovídá. (viz Obrázek 23)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

K práci Jan přišel v dobré náladě, se kterou i v činnosti dále pokračoval. Při tvorbě byl mírně roztěkaný, ale po upozornění na toto chování se opět zklidnil a dále pracoval. Od práce odcházel s úsměvem na tváři. Jsem ráda, že se u práce již necítí nepříjemně a na svalové tenzi v dominantní ruce budeme dále pracovat.

Obrázek 23 Jan - List do domu

10.4.4 František

Vstupní stav

František ráno neobvykle dorazil v poněkud ponuré, zašlé náladě a i při ranním kruhu se na něm projevila určitá únava a melancholie. Při zadání činnosti očividně trochu prozřel a byl natěšený z práce s listy, ale viděla jsem, že je velice unavený. I tak si jako první doběhl pro pomůcky a byl připravený k činnosti.

Průběh činnosti

František po celou dobu výkladu a vysvětlování bedlivě poslouchal a soustředil se na to, co ho bude čekat. Poté si šel vybrat listy, které jsme přidělali na papír, a snažil se foukat barvu okolo listů. Na tuto činnost vybral barvu zelenou a oranžovou. Listy, které si zvolil pro

svou práci, trhal obezřetně, aby je neponičil. Po přilepení listů na čtvrtku zkoumal pravé listy a následně se pustil do kreslení žilnatiny.

Výstupní stav

Když vstával od stolu se svou prací, vypadal spokojeněji, než když přicházel. Na jeho obličeji byla vidět skoro až určit míra uspokojení, že se opět směl a dokázal umělecky vyjádřit. Navázal se mnou oční kontakt a usmál se, poté odešel za ostatními do herny.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Foukal foukacími fixy jemně, tudíž obrázek není plný barvy a vyniknou více nalepené listy. Zvolené barvy se hodí k podzimu a jsou velmi něžné. Žilnatinu nakreslil různou tloušťkou, aby zdůraznil hlavní a vedlejší „žilky“ listu, což udělal ze třídy jako jediný. (viz Obrázek 24)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

V porovnání s Františkovou očividnou ranní únavou, téměř až nechutí cokoliv dělat a jeho finálními pocity bych řekla, že ho práce velmi potěšila, dokonce že se po ní cítil lépe. Trhání listů se mu vyvedlo a velice cením zdůraznění hlavní a vedlejší žilnatinu listu.

Obrázek 24 František - List do domu

10.4.5 Lucie

Vstupní stav

Lucii velmi zaujaly foukací fixy, jelikož s nimi nikdy nepracovala a zajímalo jí, jak práce bude probíhat. Také velmi ráda pracuje s přírodninami, tudíž nebylo těžké zachytit její pozornost při říkání pokynů. Pozorně naslouchala, a když něčemu nerozuměla, postupovala v tichosti podle činnosti ostatních.

Průběh činnosti

Po výběru barev, které bude foukat, se šla usadit ke stolečku a pustila se do práce. Kombinovala modrou a fialovou. Vybrala si dva malé lístečky, jež opatrně natrhala a přilepila úhlopříčně. Byla se vším hotová jako první, tudíž čekala, až ostatní dokončí foukání, aby věděla, co má dělat dál. Při kreslení žilnatin se také řídila ostatními, ale nejspíše stále nevěděla, co mají tzv. „čáry“ v listech reprezentovat. Opětovně jsem se tedy snažila Lucii vysvětlit, co pojmem „žilnatina“ myslím. Před kreslením druhého listu jí vše došlo a už žilnatiny udělala po svém s mnohem větším sebevědomím.

Výstupní stav

Lucii se dle všeho její obrázek velmi líbil, a to hlavně z důvodu, že v něm měla zakomponované své oblíbené barvy. Obrázek mi šla ukázat a pochlubila se mi listy, které byly vytvořeny jako „stín“ foukacím fixem. Celkově z jejího výsledku měla velkou radost.

Analýza grafomotorického cvičení dítěte

Při začátku práce u Lucie došlo k nepochopení zadání, protože, i přes jasné pokyny, použila barvy, které se netýkají žádných barevných schémat podzimu. Místo toho užila svých oblíbených barev, což zaměnilo celkový dojem jejího obrázku. Musím však pochválit hezké kombinování barev. U prvního listu je vidět zřejmé nepochopení zadání, jelikož se v něm vyskytují jen náhodné čáry. Druhý list je již viditelně mnohem lepší nejen proto, že Lucie už chápala zadání, ale také díky jejím velmi hezky vypracovaným grafomotorickým čarám. (viz Obrázek 25)

Porovnání vstupního a výstupního stavu

Jelikož Lucii už zaujal samotný koncept cvičení, bylo viditelné, že ji bude práce bavit. Během tvoření se párkrát podívala k ostatním a znejistila, ale následně se opět dala do práce. Po dokončení své činnosti chtěla, ať ji vidí i někdo jiný, což svědčí o tom, že na ni byla pyšná. U Lucie vnímám jako největší problém nepochopení zadané práce. Grafomotoricky se Lucii velmi zdařil druhý list, na kterém pracovala.

Obrázek 25 Lucie - List do domu

Diskuse

Tato práce se zabývá problematikou grafomotorických pracovních listů pro děti s odloženou školní docházkou i děti předškolní. Je zaměřena na vývoj tvořivého myšlení a na budování kladného přístupu ke grafomotorickým činnostem. Je zde totiž velmi důležité, aby děti práce bavila a nejevila se jim jako klasická cvičení na učení grafomotorických tahů objevujících se v učebnicích. Dětem se totiž právě tato cvičení od uznávaných autorů mohou jevit jako monotónní, dlouhotrvající činnosti a poté mají tendence ubíhat s pozorností, nevnímat učitele a ztrácet motivaci k učení, což je právě kritické, aby se nestalo. Dítě si totiž v tomto věku *rozvíjí své kognitivní, afektivní a psychomotorické schopnosti a dovednosti (Langmeier, Krejčířová, 2013).*

Vezměme si příklad z učebnice „*Mezi námi pastelkami*“ od pedagožky Jiřiny Bednářové. Celá kniha je zpracovaná jako soubor pracovních listů, které mají minimální nebo jen částečnou spojitost s celkovým prožíváním dětí. Nalezneme tam spoustu situací, např. „*Některé kaluže byly tak velké, že připomínaly rybníky s vlnami na hladině.*“ Děti by následně kreslily jednotvárné grafomotorické tahy vlnkou, které jsou údajně na hladině rybníka. V průběhu mého výzkumu šlo právě o to, aby se děti umělecky rozvíjely i mimo danou grafomotorickou činnost. Pokud vezmeme v potaz např. činnost „*Podzimní vítr*“, děti mimo obtažení a dokončení spirály měly také za úkol udělat si pozadí a obtisknout na práci listy. Jediná podmínka, kterou jsem chtěla, ať děti dodrží, byla, aby jejich práce měla barvy podzimu, kde bylo opět na dětech, jaké barvy si pod tím představí.

Samozřejmě, mimo okolních činností v grafomotorickém cvičení má vliv na grafomotoriku i mentální vyspělost dítěte, zrakové a prostorové vnímání, lateralita, paměť, pozornost a úroveň jemné a hrubé motoriky (Bednářová, Šmardová, 2015, s.13). Když si je dítě schopno vytvořit i okolí pro jeho grafomotorickou činnost, spojí si cvičení s realitou a projeví se na jeho práci i značnější míra tvořivosti a touha vytvářet.

Případný navazující výzkum by mohl provádět měření stejného typu v klasické třídě předškolních dětí. Jeho výsledky by se následně mohly porovnat s výsledky této práce. Také by bylo možné obměnit cvičení, dle témat zrovna probíraných ve školce, aby cvičení neztrácela na aktuálnosti.

Tento výzkum jsem začala s očekáváním, že děti budou zajímat nové techniky a postupy, které se jim v těchto pracích dostanou. Toto očekávání se mi splnilo. Věc, která mě však ohromila, byla míra zvědavosti, se kterou ke mně některé děti přicházely, když se ptaly na příští cvičení. Jsem také nadšena z vybudování si velmi kladného vztahu k pracím tohoto typu, a to v průběhu jen čtyř aktivit.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zaměřila na úpravu určitých grafomotorických činností pro děti s odkladem povinné školní docházky i děti předškolní. Pozměnila jsem jejich zadání tak, aby měly děti větší prostor k vlastnímu vyjádření a aby si spojily zadání s již nabytými poznatky. Po dokončení činnosti jsem vždy s dětmi provedla reflexi jejich práce.

Cílem této práce bylo zvýšení míry tvořivosti a zlepšení vztahu ke grafomotorickým aktivitám předškolních dětí a dětí s odloženou školní docházkou. U běžných grafomotorických pracovních listů se totiž stává, že nenechávají dítěti volnost tvořit a dítě postupně ztrácí motivaci k činnosti. Přístup dětí je tedy zásadní. Pokud si vytvoří špatný vztah s osvojováním nových informací, jejich kompetence nedosáhnou plného potenciálu a mohly by nastat komplikace v pozdějších stádiích vývoje. Proto je velmi důležité propojit učení s velkou mírou volnosti, tvořivosti a sebevyjádření.

U první grafomotorické činnosti, kterou jsem dětem předložila, jsem očekávala určitou míru překvapení dětí, která se mi dostala. Děti se seznamovaly s novým konceptem učení a vnímání grafomotorických tahů jako všedních objektů a přírodních jevů, v tomto případě s tématem podzimu. Byla vidět počáteční zvědavost, nadšení, ale také ostýchavost a strach, a to i v průběhu činnosti.

Postupně se však projevovala jak tvůrčí, tak více otevřená stránka dětí a bylo vidět stoupající nadchnutí pro činnost i u méně aktivních jedinců. Zpětná vazba, která se mi od těchto dětí ani ze začátku nedostala, se začala projevovat a byla u posledního společného tvoření většinou kladná. Jedinci s počáteční nadměrnou křečovitostí vykazovali postupem času zmírnění tenze po provedení několika opakujících se cvičení.

K závěru všechny děti práce v různých mírách bavila a dělaly ji se záplem a radostí. Na základě mého výzkumu je viditelné, že grafomotorické činnosti, které jsem užila, se dají předložit i předškolním dětem. Ráda bych ve výzkumech v tomto odvětví pokračovala, jelikož jsem měla radost z pokroku, který jsem u dětí byla schopna vidět.

Seznam použitých informačních zdrojů

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

DANDOVÁ, Eva, Jana KROPÁČKOVÁ, Hana NÁDVORNÍKOVÁ, Daniela PRAVCOVÁ a Irena PŘÍKAZSKÁ. *Školní zralost a odklady školní docházky*. Praha: Raabe, [2018]. Školní zralost. ISBN 9788074963735.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

ŽÁČKOVÁ, Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. 4. vyd., (aktualiz.). Praha: D + H, 2005. ISBN 8090357903.

UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. ISBN 14-081-82.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Mezi námi pastelkami: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 3 do 5 let - 1. díl*. 3. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. V Brně: Edika, 2018. Dětská naučná edice (Edika). ISBN 978-80-266-1272-8.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Informační služby [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-rvp-pz/>

RVP 72-41-M/01 INFORMAČNÍ SLUŽBY – ŠVP Informační služby ve firmách a institucích. Neratovice: MŠ U Rybiček, 2017. Dokument je dostupný v kanceláři MŠ U Rybiček.